

ARDENNENOFFENSIEF

ALLES OP ÉÉN KAART
AANVAL IN DE MIST
BREED FRONT IN TWEEËN
HARDE NOOT VOOR MODEL
AANVAL IN DE KLEM
TERUG NAAR DE WESTWALL

81

Teneinde de Duitsers langs het lange westfront voortdurend bezig te houden met uitputtingsgevechten en onderwijl voorbereidingen te kunnen treffen voor het offensief dat Patton in het Saargebied zou moeten ontkenen, had Eisenhower begin december troepen uit de Ardennen weggehaald om deel te nemen aan de gevechten ten zuiden en ten noorden van dat gebied. De Ardennen waren zwak bezet. Juist daar vielen de Duitsers op 16 december met man en macht aan. Het offensief was een lang en zorgvuldig gekoesterd plan van Hitler persoonlijk. Met één krachtige stoot zouden de geallieerde troepen ten noorden van de lijn Bastogne-Brussel-Antwerpen moeten worden afgesneden, terwijl tegelijkertijd Antwerpen als aanvoerbasis zou worden uitgeschakeld. Het was een ingenieus plan, maar tegelijkertijd veel te ambitieus: het hield te weinig rekening met de feitelijke krachtsverhoudingen. De bij de uitvoering betrokken bevelhebbers hadden er krachtig maar vruchteloos tegen geprotesteerd.

Toch slaagden de Duitsers er — begunstigd door het slechte weer — in korte tijd in een diepe wig te drijven in het zwakke Amerikaanse front. De toestand ontwikkelde zich voor de geallieerden uitermate ernstig. Zouden de Duitsers erin slagen het belangrijke wegenknooppunt Bastogne te bezetten, dan lag de weg naar Brussel praktisch open. Snel kwamen drie hulpacties op gang. Montgomery, alert als steeds, zag het grote gevaar dat Brussel bedreigde en snelde onmiddellijk toe met zijn Britse 30e korps om het gat te dichten. Dat Eisenhower hem het bevel gaf over alle geallieerde troepen ten noorden van de Duitse wig (ook over het Amerikaanse 1e en 9e leger) was met het oog op de coördinatie van de operaties een voor de hand liggende beslissing, maar droeg ertoe bij dat de toch al niet innige verhouding tussen Montgomery en Bradley voorgoed bedorven werd — Monty's houding na het einde van de slag, toen hij een ál te groot deel van de eer van het succes voor zichzelf opeiste, was oorzaak dat hij bij alle Amerikanen, Eisenhower inbegrepen, definitief uit de gratie raakte.

De tweede hulpoperatie betrof de bliksemsnelle overplaatsing van de Amerikaanse 101e luchtlandingsdivisie van Reims naar Bastogne. Men arriveerde er — op 18 december — juist op tijd om de Duitsers uit de stad te houden. En tenslotte ging Patton — wiens offensief in het Saargebied was afgelast — op mars om het ingesloten Bastogne te ontzetten. Op tweede kerstdag werd de omsingeling doorbroken: Hitlers Ardennenoffensief was mislukt. De koppigheid van de Führer leidde ertoe dat het nog tot ver in januari van het nieuwe jaar zou duren, voordat de Duitsers weer in de *Westwall* waren teruggeslagen. A.H.P.

DE VOORBEREIDING
VAN DE DUITSE AANVAL

ALLES OP EEN KAART

PROF. DR. H. A. JACOBSEN

Het plan van het Ardennenoffensief was geheel en al Hitlers geesteskind. Sinds de zomermaanden van 1944 liep hij met de gedachte rond nog één keer over te gaan tot een groot, succesvol offensief, want een militaire overwinning was een van de belangrijkste voorwaarden voor mogelijke onderhandelingen over de beëindiging van het conflict. Op 16 september 1944 sprak Hitler er voor de eerste keer over met zijn militaire omgeving, nadat de chef van de *Wehrmachtführungsstab*, generaal Jodl, hem begin september een overzicht van de situatie had overhandigd van de hand van de *Oberbefehlshaber West*, generaal Von Rundstedt. Op 25 september ging hij in een bespreking dieper op zijn plannen in. Met het

De 'Oberbefehlshaber West', generaal Von Rundstedt (midden), en 'Generalfeldmarschall' Model (links) bestuderen in het hoofdkwartier van 'Oberbefehl West' de situatie aan het front in de Ardennen. Zij hadden van Hitler de opdracht de geallieerden terug te slaan.

oog op de breedte van het operatiegebied zou een aanval aan het oostelijk front geen kans op succes hebben. Heel anders lag de situatie in het westen.

Er zijn veel redenen om aan te nemen dat Hitler de Ardennen voor een doorslaggevende aanval tenslotte ook daarom koos, omdat hij op dat terrein in het voorjaar van 1940 zijn eerste opzienbarende militaire successen had

kunnen behalen. Toen had hij, tegen bepaalde regels der krijgskunde in, het plan '*Sichelschnitt*' laten uitvoeren. Het initiatief daartoe was eveneens van hem uitgegaan en de kansen op succes ervan waren geconcretiseerd door een van zijn knapste strategen, generaal Von Manstein. Natuurlijk waren het punt van uitgang en de krachtsverhouding niet meer dezelfde als die uit 1939 en 1940, want toen kon hij zijn sterkste krachten op deze sector van het front concentreren. Nu moest hij de oorlog voeren op alle fronten en bovendien rekening houden met de overmacht van de tegenstander in de lucht. Maar Hitler was van mening dat de geallieerden in het noorden een sterkere aanvalsvleugel hadden dan in het

zuiden en dat de zuidelijke vleugel in de sector van de Ardennen slechts matig bezet was. Door de vernietiging van twintig tot dertig geallieerde divisies (van de ongeveer tweënzestig die in de strijd waren geworpen) kon de gehele situatie aan het westelijk front met één slag ten gunste van Duitsland worden gekeerd.

Voorwaarde voor de voorgenomen operatie was, dat de stellingen in het westen, met inbegrip van die in Nederland, behouden konden worden en dat de Westerschelde kon worden afgesloten. Bovendien moest de situatie aan het oostelijk front geen beroep noodzakelijk maken op de krachten van de bevelhebber van het reserveleger. Er moest zekerheid bestaan, dat de reserve aan manschappen in het vervolg

nomen nevenaantal vanuit het gebied ten noordwesten van Aken.

3. Operatie Luxemburg. Twee aanvalsspitsen uit het midden van Luxemburg en de sector Metz zouden in de sector Longwy bijeenkomen en het gebied van Minette bezetten.

4. Operatie Lotharingen. Twee aanvalsvleugels vanuit Metz en Baccarat (ten westen van de Vogezen) met het doel bij Nancy samen te komen.

5. Operatie Elzas. Twee aanvallen vanuit het gebied ten oosten van Epinal en Montbéliard, met het doel nabij Vespul samen te komen.

Na het afwegen van de voor- en nadelen van de verschillende aanvalsmogelijkheden kwam de nadruk in de loop van oktober steeds meer

offensief zou zich in twee fasen voltrekken. In de eerste fase kwam het erop aan de Maas te bereiken en een bruggehoofd te vormen; in de tweede fase moest Antwerpen worden genomen. Het doel van de operaties zou zijn de geallieerde troepen ten noorden van de lijn Bastogne-Brussel-Antwerpen af te snijden en te vernietigen. Belangrijker nog was, Antwerpen uit te schakelen als aanvoerhaven van de geallieerden. Na de aanvalsplannen verduidelijkt te hebben noemde Hitler 25 november als dag van de aanval. In het hoofdkwartier van de *Heeresgruppe B* en bij het *Oberbefehl West* maakten Von Rundstedt en Model onmiddellijk hun ernstige bezwaren tegen de opzet van de operatie kenbaar. Model meende:

voor het westelijk front beschikbaar was. Vóór alles echter moesten de voorste gevechtseenheden de tegenstander aan het front snel verslaan, omdat de aanvalsweg niet de noodzakelijke diepte bezat. Op 9 oktober legde Jodl nog één keer alle aanvalsmogelijkheden op tafel. De verschillende mogelijkheden waren ontleend aan de volgende vijf operatieplannen:

1. Operatie Nederland. De aanval kon hier vanuit de sector Venlo in westelijke richting op Antwerpen ondernomen worden.

2. Operatie Luik-Aken. Een hoofdaanval kon uit de noordelijke punt van Luxemburg naar het noordwesten worden gericht. Hij moest daarna naar het noorden zwenken, om dan samen te vallen met een in zijn richting onder-

'Generalleutnant' Hasso von Manteuffel (midden) was een van de bevelhebbers die deelnamen aan de strijd in de Ardennen. Als commandant van het 5e pantserleger bespreekt hij hier de toestand met officieren van de 'Panzergranadierdivision Grossdeutschland'.

te liggen op de varianten 1 en 2. Op 22 oktober 1944 ontbood Hitler de stafchefs van het *Oberbefehl West* en van de *Heeresgruppe B* (Westphalen en Krebs) in het *Führerhauptquartier* om zich vertrouwd te maken met het voorgenomen offensief. Hij verduidelijkte de generaals zijn aanvalsplan en verklaarde dat Duitsland met het oog op de situatie eindelijk eens moest breken met dat 'eeuwige defensief'. Het

'De hele zaak lijkt mij op verdomd lemen voeten te staan.' Op 27 oktober besprak Von Rundstedt de opzet van het offensief met zijn directe medewerkers. Daarna liet hij zijn eigen operatieplan uitwerken, zoals dat door het OKW was bevolen. Het kreeg de codenaam 'Martin'. Volgens dit plan zouden twee pantserlegers (het zwaartepunt) over een front van veertig kilometer tussen Simmerath (ten noordoosten van Monschau) en Bleialf tot aan de Maas doorstoten. Hun flanken moesten zowel in het noorden als in het zuiden door een leger gedekt worden. Een tweede aanvalsspits moest ten zuidwesten van Roermond langs de stad trekken om zich bij Luik bij de vleugel te voegen, die het zwaartepunt vormde. In tegen-

In de winter van 1939—1940 had Hitler zijn generaals telkens weer verrast met gedurfde tactische manoeuvres en daarmee belangrijke successen geboekt. Ook nu kwam hij weer op de gedachte een brug over de Maas door een stoottroep te laten veroveren ten behoeve van de opmars van de pantserafdelingen. Op 22 oktober riep hij de SS-Obersturmbannführer Otto Skorzeny bij zich in het Führerhauptquartier om hem met deze eervolle opdracht vertrouwd te maken.

Skorzeny had naam gemaakt door de bevrijding van Mussolini in 1943 en stond te boek als een onverschrokken houwdegen. Hij moest een overgang van de Maas tussen Luik en Namen bezetten en bovendien achter de geallieerde linies verwarring stichten met kleine commando's. De eenheden zouden Amerikaanse uniformen dragen en op daarbij passende wijze zijn uitgerust. De nieuwe 'Pantserbrigade 150' moest telkens in kleine formaties van vier man in een jeep verwarring stichten en schade aanrichten. Ze moest verbindingen afsluiten, inlichtingswegen blokkeren en geallieerde troepen vernietigen. Inmiddels zou een grotere legerafdeling de Maasbrug bezetten en deze openhouden tot de komst van de voorhoede van het 6e pantserleger. Eind oktober vorderde Skorzeny voor dit doel 3300 man, 17 pantserwagens, 14 gevechtswagens, 32 verkenningswagens, talrijke vrachtwagens en 147 jeeps, alles van Amerikaanse makelij. Dat materiaal kon slechts ten dele beschikbaar worden gesteld, zodat hij ook omgebouwde Duitse vrachtwagens en pantservoertuigen moest gebruiken. Alles bij elkaar stelde het OKW slechts 2000 man ter beschikking, meest vrijwilligers uit verscheidene SS-Jägerverbände. Na besprekingen bij het opperbevel-West en in het Führerhauptquartier werd de brigade naar de sector Münstereifel overgebracht en op 10 de-

OTTO ALS YANK

De 'bevrijder van Mussolini' Otto Skorzeny, die met een speciale eenheid in Amerikaans uniform achter de linies verwarring stichtte.

cember daar opgesteld. De onderneming kreeg de codenaam 'Greif'. Skorzeny zelf trad op onder de naam 'Dr. Solar'. Ofschoon na het begin van de aanval ongeveer 40 commando's tot achter de Amerikaanse linies doordrongen en daar verwarring stichtten, waardoor de Amerikanen zich tot een aantal veiligheidsmaatregelen gedwongen zagen, boekte deze onderneming in haar geheel geen succes, want de doorbraak van het 6e pantserleger liep op een mislukking uit.

Niet veel beter verging het de tweede bijzondere opdracht in december 1944, die de codenaam 'Stösser' kreeg. Deze vond plaats op voorstel van maarschalk Model. Om in de Hautes Fagnes een of twee belangrijke passen te openen, moesten 160 parachutisten worden afgeworpen. In verband met het geallieerde overwicht in de lucht en bij gebrek aan geoefendheid van de vliegtuigbemanning moest worden afgezien van de uitvoering van dit plan, maar Model deed daarna het voorstel Krinkelt, een van de belangrijkste knooppunten van wegen in de Hautes Fagnes, te veroveren met 300 à 400 parachutisten. Op 8 december 1944 gaf Hitler hiervoor zijn toestemming. De operatie moest echter op het laatste moment worden uitgesteld omdat de parachutisten wegens de strenge geheimhouding en de verwarring die daarvan het gevolg was, niet tijdig naar de luchthaven konden worden overgebracht. In de nacht van 17 december sprongen ongeveer 800 man boven de Hautes Fagnes omlaag, maar van dit groot aantal kwamen er slechts 100 parachutisten op de goede plek neer. Na twee dagen kregen ze ijlings opdracht zich naar het Duitse front terug te vechten. De opmars van de Amerikanen was niet meer te stuiten.

H. A. Jacobsen

stelling met dit plan verwierp Model een tweede aanval uit de sector Aken. Zijn voorstel ('Herbstnebel') was om met twee pantserlegers over een breedte van zestig kilometer tussen Hürtgenwald en Lützkampen door te stoten naar de Maas. Eind oktober kwamen beide bevelhebbers echter tot overeenstemming over het plan 'Martin' (de kleine doelstelling). Ze besloten tot een aanval vanuit twee punten: de Eifel en de sector Roermond. Beide opperbevelhebbers waren van oordeel dat Hitlers plan in verband met de beschikbare krachten te hoog greep. Maar het OKW hield nog altijd vast aan het 'waagstuk van de grote doelstelling'.

Op 1 november 1944 zond de chef van de Wehrmachtführungsstab aan de stafchef van het Oberbefehl West de eerste marsorder toe, de 'Wacht am Rhein', waarvan de bedoeling was de tegenstander ten noorden van de lijn Antwerpen-Brussel-Bastogne te vernietigen (de grote doelstelling). Het was de taak van Heeresgruppe B met drie legers door het geallieerde front te breken na een krachtig maar kort vuurgevecht op verscheidene, tactisch gunstige plaatsen. Daartoe moest het 6e pantserleger aan weerszijden van Luik snel de Maasbruggen in handen krijgen en aan de Vesdre en in de oostelijke versterkingen van

Luik een sterk afweerfront naar het noorden opbouwen. Daarna was het zijn taak eerst het Albertkanaal tussen Maastricht en Antwerpen en verder de sector ten noorden van Antwerpen in handen te krijgen. Tegelijkertijd moest het 5e pantserleger de Maas tussen Fumay en Namen oversteken en op de lijn Antwerpen-Brussel-Namen-Dinant verhinderen dat geallieerde reserves het vanuit het westen de achterhoede van het 6e pantserleger lastig zouden maken. Het 7e leger moest de zuidelijke en zuidwestelijke flanken dekken, met als taak als eerste de Maas en de Semois te bereiken en in het gebied ten oosten van Luxemburg aansluiting te zoeken met het Moezelfront. De doorbraak van Heeresgruppe B zou later door Heeresgruppe Student worden voltooid zodra de tegenpartij sterkere eenheden begon in te zetten tegen de afsluiting tussen Roer en Maas of tegen het Albertkanaal.

De maand november werd beheerst door de strijd tussen Model en Von Rundstedt enerzijds en Hitler en Jodl anderzijds. Het ging om de vraag of de 'grote doelstelling' (Hitler) te verwezenlijken was, of dat het zinvoller zou zijn eerst de 'kleine oplossing' na te streven (Von Rundstedt en Model). Maar zelfs het alternatieve voorstel van Model om eerst met kleinere operaties te beginnen, zonder de grote

af te gelasten, omdat de grote op de kleine kon volgen en niet omgekeerd, vond geen genade. Hitler bleef onverbiddelijk. Jodl maakte op 27 november de aantekening: '1. De grote doelstelling blijft. 2. Afdelingen met andere mening moeten overtuigd worden.' Dat Model op 2 december in het Führerhauptquartier nog eenmaal met 'nietsontziende openhartigheid en met grote standvastigheid' zijn standpunt verdedigde door te wijzen op de wanverhouding tussen sterkte en doelstelling, waarbij hij vooral de nadruk legde op de overmacht van de geallieerden in de lucht, veranderde niets meer aan het besluit. Hitler verwierp de 'kleine doelstelling.' Alles wat menselijkerwijs mogelijk was, zou worden gedaan om het succes van het offensief te verzekeren. Daarmee was het uiteindelijke besluit ten gunste van de 'grote doelstelling' gevallen. Op 11 en 12 december liet Hitler zijn commanderende generaals en de divisiecommandanten van Heeresgruppe B in zijn hoofdkwartier 'Alderhorst' (bij Bad Nauheim) bijeenkomen om hun zijn onveranderlijk besluit mede te delen. Hij motiveerde het op politieke en militaire gronden. Of hij zijn toehoorders kon overtuigen, moet in het midden worden gelaten.

Inmiddels waren vanaf september 1944 de

US Army

systematische voorbereidingen voor het offensief begonnen. Om de legerafdelingen die tot de aanval moesten overgaan, moed in te blazen, kregen de divisies een volledig nieuwe uitrusting. De troepen werden geoefend in tegenaanvallen en het gevecht bij nacht. Eind oktober beval de chef van het OKW grote brandstofreserves aan te leggen. Dit alles verliep niet zonder wrijvingen en moeilijkheden, aangezien de voortdurende strijd aan het westelijk front de eenheden vaak gedecimeerd had en hun gevechtswaarde had verminderd. Een aparte rol speelde sinds november tevens de strikte geheimhouding en verscheidene misleidingsmaatregelen. Er werden bevelen gegeven die de tegenstanders in verwarring moesten brengen. Door middel van valse seinen en beschrijving van onderkomens werd de opmars van een '25e leger' in de sector München-Gladbach-Keulen-Düsseldorf voorgewend en er werden ook andere maatregelen getroffen om het voorgenomen offensief voor de tegenstander verborgen te houden. Vóór alles werd de groep ingewijde stafofficieren klein gehouden. Speciale officieren moesten zorgdragen voor een volmaakte misleiding. Pas half november werden de commandanten te velde en hun chefs van staven ingelicht. Begin december volgden de divisiekaders, terwijl de regi-

Een Duits militair, wiens lichte bepakking verraadt dat de Duitsers hun troepen nog slechts matig konden uitrusten, geeft het sein tot de aanval in een van de sectoren van het Ardennenoffensief. De voorste geleerden kregen opdracht de tegenstander zo snel mogelijk te verslaan, aangezien de aanvalsweg niet de diepte bezat die een offensief als dit vereiste. Bovendien ontbrak elke steun vanuit de lucht. Het Duitse opperbevel had dan ook al zijn hoop gesteld op een periode van een dag of tien slecht weer.

ments- en bataljonskaders pas op 12 december 1944 werden ingelicht. Het is duidelijk dat strenge geheimhouding een van de voorwaarden was voor het succes van het hele offensief. Maar er waren onmiskenbaar ook nadelen aan verbonden. De troep kon voor het begin van de aanval zijn plaats op het operatieterrein niet verkennen. Men bezat op de dag van de aanval geen idee van de gesteldheid van het terrein. Dit bleek tijdens het verloop van de krijgsverrichtingen een nadeel te zijn. Op 15 december 1944 was de opmars van de voor het offensief aangewezen legers geheel voorbereid.

Nadat Hitler begin december het begin van het offensief had vastgesteld op 10 december,

werd hij op grond van de situatie nog tweemaal tot uitstel gedwongen. Op 12 december tenslotte werd 16 december definitief vastgesteld als dag X. Een dag tevoren liet Hitler nog een *Führerbefehl* uitgaan aan Model om hem met nadruk te verplichten 'alle van de opperste leiding komende bevelen onvoorwaardelijk uit te voeren en de gehoorzaamheid tot aan de laagste eenheid af te dwingen'. Hitler verbood de pantseronderdelen op welke wijze dan ook oostwaarts van de Maas naar het noorden af te slaan. Elke opeenhoping van pantsereenheden in de sector Luik moest worden verhinderd. Als alle vastgestelde regels voor de uitvoering van de operatie zouden worden gevolgd, zou een 'groot succes' verzekerd zijn. In een ijletelegram vaardigde Von Rundstedt in de vroege morgen van 16 december 1944 een dagorder uit aan de 'soldaten aan het westelijk front', waarin hij hen wees op het 'grote moment'. Het ging nu om alles. 'Draagt in u de heilige plicht alles te geven en het bovenmenselijke tot stand te brengen voor ons vaderland en onze Führer'. Na een vuurgevecht van een half uur vielen de onderdelen van het 6e pantserleger om zes uur in de ochtend aan. Het laatste vertwijfelde Duitse offensief van de Tweede Wereldoorlog was begonnen.

DE DUITSE AANVAL IN DE ARDENNEN
OP 16 DECEMBER 1944

AANVAL IN DE MIST

WOLF KIELICH

Om half zes in de morgen van 16 december openden tweeduizend Duitse kanonnen het vuur op de Amerikaanse stellingen tussen Monschau en Echternach. V 1's, op weg naar Luik en Antwerpen, trokken tegelijkertijd bulderend een vurig spoor door de donkere lucht en door de mist rukten veertien Duitse divisies vanuit de bossen van de Schnee Eifel op naar de spaarzaam bemande Amerikaanse linies. Omar Bradley, de bevelhebber van de 12e legergroep, kon op dat tijdstip beschikken over eenendertig divisies aan de Duitse westgrens. Zestien van deze divisies lagen ten noorden van de Ardennen tussen Geilenkirchen en Monschau; tien divisies lagen tegenover de Saar ten zuiden van de Ardennen en in de Ardennen zelf waren langs een circa tweehonderd kilometer lang front slechts vijf divisies gelegerd.

Sinds september was er aan dit front niet veel gebeurd. De Amerikanen hadden daarom in de Ardennen hun minder gevechtswaardige troepen gelegerd, zoals de 106e divisie, die nog slechts vier dagen gevechtservaring had, en de 4e en 28e divisie, die beide zware verliezen hadden geleden in het Hürtgenwald en aan een rustperiode toe waren. Het was op het front van deze drie divisies dat de Duitsers de felste aanvalskracht concentreerden.

De Amerikanen werden volledig overrompeld. Op vele voorposten beseftte men de betekenis van het zware artilleriebombardement pas, toen uit de mist de Duitse tanks en troepen opdoemden. Het weer was precies zoals Hitler het gewenst had. Er hing een laag wolkendek waaronder de Duitse troepenbewegingen volkomen verborgen bleven voor waarneming vanuit de lucht. De geallieerde luchtstrijdkrachten bleven machteloos aan de grond. Slechts in de noordelijke en zuidelijke sectoren van het front ondervonden de aanvallers flinke weerstand. Tussen Monschau en Bütgenbach stuitten infanterie en tanks van het 6e SS-pantserleger op het geheel gevechtssklare Ame-

Mondadori

Links: op 16 december 1944 begonnen de Duitsers hun Ardennenoffensief. Hier trekt een eenheid langs een stukgeschoten tank.

Rechtsboven: tijdens de Duitse tegenaanval in de Ardennen moesten zich vele Amerikanen overgeven aan de Duitse troepen.

Rechts: SS-pantsergrenadiers dringen door in een Belgisch dorp. Door felle gevechten is de omgeving van het dorp in rook gehuld.

rikaanse 5e korps van generaal Gerow, dat bezig was een aanval op de Rurdammen voor te bereiden. Op dit frontgedeelte liepen de Duitsers storm tegen een onwrikbare muur. Aan de zuidflank gaf ook de Amerikaanse 4e divisie weinig terrein prijs, maar in de middensector brak het front wijd open. Langs de Our werd de Amerikaanse 28e divisie, die een linie van zestig kilometer moest verdedigen, zonder veel moeite overweldigd door vijf Duitse divisies. In de Schnee Eifel werden twee regimenten van de onervaren 106e divisie omsingeld. De Amerikanen hielden nog drie dagen stand, maar slaagden er niet in de omsingeling te doorbreken en gaven zich tenslotte op 19 december over. Meer dan zeventuizend

Ullstein

man gingen in krijgsgevangenschap. Hadden zij meer ervaring gehad, dan hadden zij het de Duitsers heel wat moeilijker kunnen maken. De Amerikanen verdedigden zich over het algemeen met grote dapperheid tegen de aanstormende overmacht. Een voorbeeld uit velen: het mooie Luxemburgse plaatsje Clervaux was in die dagen verloffcentrum voor Amerikaanse militairen. Toen het artilleriebombardement begon, ontstond er in het dorp grote verwarring. Burgers en verlofgangers renden de straat op, maar niemand wist precies wat er aan de hand was. De garnizoenscommandant, kolonel Hurley Fuller, was de enige die het hoofd koel hield. Toen hij in de loop van de morgen vernam dat een ongelooflijk groot aantal tanks

dag de ernst van de situatie nog niet. De berichten van het front waren vaag, verward en dikwijls met elkaar in tegenspraak. Het doel van de Duitsers was niemand precies duidelijk. Het was moeilijk te geloven dat Hitler werkelijk een geweldig offensief was begonnen en dat het hem niet ging om een afleidingsaanval teneinde Pattons Saar-offensief in de war te sturen. Door gebrek aan goede informatie onderschatten de generaals de toestand; de weinige beschikbare reserves werden dan ook te laat in het veld gebracht. Pas laat in de middag gaf Eisenhower bevel dat twee pantserdivisies (de 7e van het 9e leger in het noorden en de 10e van het 3e leger ten zuiden van de Ardennen) het 8e korps te hulp moesten komen.

warring achter het Amerikaanse front nog aanzienlijk te vergroten. Er deden weldra de wildste geruchten de ronde over 'duizenden als Amerikanen vermomde saboteurs' en de strenge veiligheidsmaatregelen die de Amerikanen nu meenden te moeten doorvoeren, vergrootten slechts de chaos en vertraagden de opmars van reserves naar het gevechts-terrein. Het kon zelfs gebeuren dat een Amerikaanse generaal ten noorden van St. Vith door de MP urenlang werd vastgehouden, omdat hij niet meteen kon zeggen welke stad de op één na grootste van Illinois is. En zelfs in Versailles werd de bewaking van het hoofdkwartier verscherpt, omdat men daar had vernomen dat mannen van Skorzeny van plan waren Eisenhower te vermoorden. Toen in de nacht van 16 op 17 december bovendien nog twaalfhonderd Duitse parachutisten, verspreid over een groot gebied, achter het front landden, werd de paniek nog groter. Maar dat was dan ook vrijwel het enige dat de Duitsers wisten te bereiken met deze parachutistenactie. Het was de bedoeling dat de *Fallschirmjäger*, onder commando van kolonel Baron von der Heydte, het wegenkruispunt Eupen-Verviers zouden bezetten. Maar door zwaar afweervuur en onervarenheid van de piloten kwamen slechts tweehonderd parachutisten terecht in het vastgestelde droppingsgebied. De anderen werden her en der verspreid en snel buiten gevecht gesteld.

Bij het vallen van de avond van 17 december waren de tanks van het 6e SS-pantserleger België reeds veertig kilometer binnengedrongen en stond de sterke gevechtsgroep van *Obersturmführer* Joachim Peiper zestien kilometer van het hoofdkwartier van het 1e leger in Spa en vlak bij twee grote benzine-opslagplaatsen. Peipers mannen hadden zoveel haast, dat zij niet de moeite namen krijgsgevangenen te maken. Toen zij in de loop van de dag

Links: een van de 'mannen van Skorzeny' die opdracht hadden in Amerikaans uniform verwarring te zaaien achter de linies, wordt na zijn gevangenneming terechtgesteld.

Rechtsboven: tijdens het Duitse offensief in de Ardennen werden talloze Amerikanen krijgsgevangen gemaakt. Hier wordt een groep naar plaatsen achter het front afgevoerd.

Rechtsonder: enkele mannen van de groep van 'Obersturmführer' Peiper. Met hun kameraden schoten zij bij hun haastige opmars door de Amerikaanse linies 160 krijgsgevangenen dood.

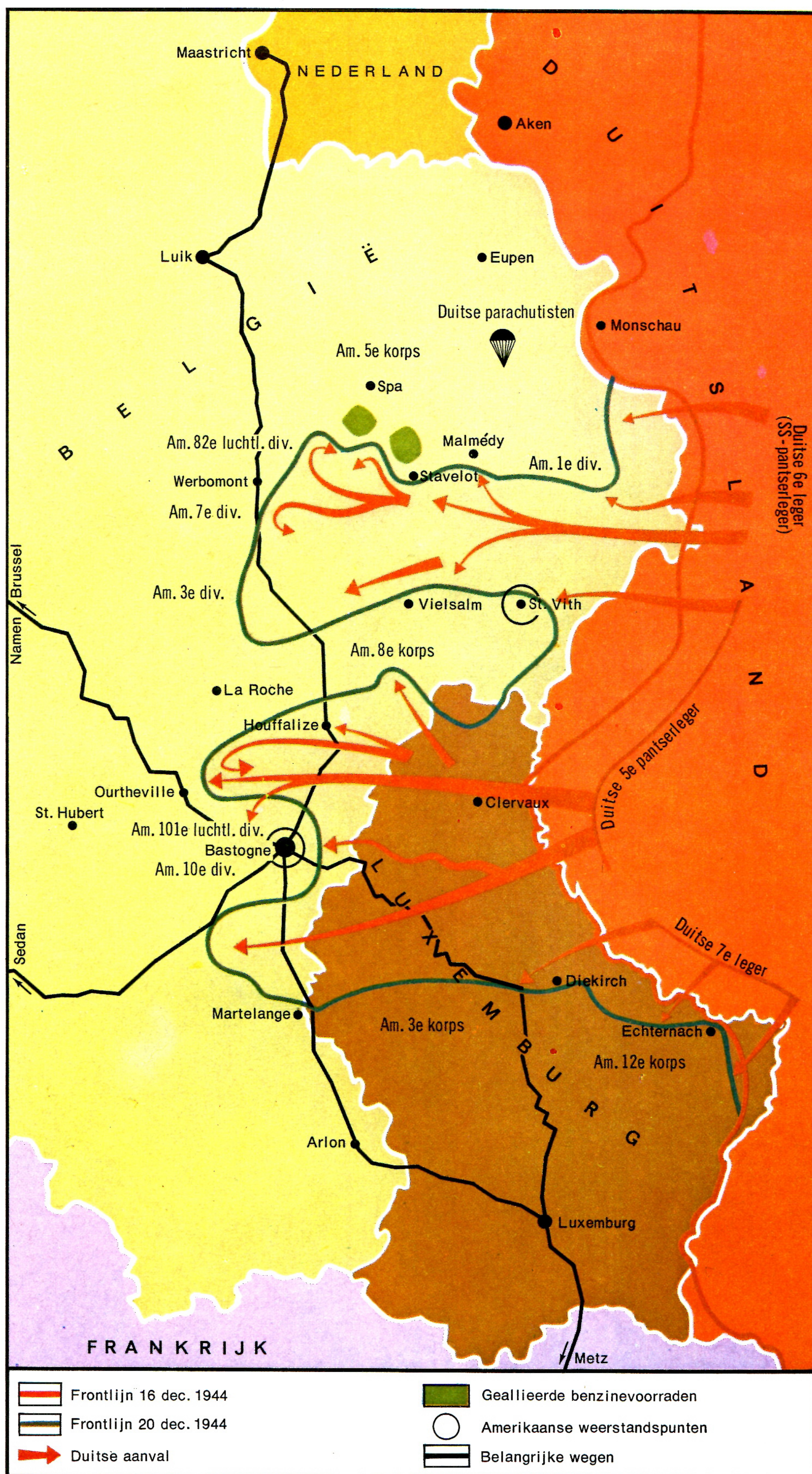

op weg was naar het stadje, stelde hij onmiddellijk alle militairen in Clervaux rechtstreeks onder zijn bevel, tot welk onderdeel zij ook mochten behoren. Hij liet ze bewapenen en in stelling gaan in de buitenwijken. Het kasteel was bemand met MP's, koks, schrijvers en ordonnansen, die tot opdracht kregen stand te houden tot de laatste man. Die avond was Clervaux één vlammenzee. Hoe dapper de Amerikanen zich op vele punten ook verweerden, vooralsnog bleken ze weinig te kunnen uitrichten tegen de Duitse overmacht. De verwarring achter het front was groot. Op de hoofdkwartieren van de divisies en het hoofdkwartier van het 8e korps in Bastogne beseften men over het algemeen op deze eerste

Het gebrek aan informatie op de hoofdkwartieren was voor een deel te wijten aan Skorzeny's saboteurs, die in de nacht voor de aanval in Amerikaanse uniformen en jeeps geïnfiltreerd waren en achter het front een groot aantal telefoonlijnen hadden doorgesneden. Het oorspronkelijke plan van Skorzeny's 'Paard-van-Troje'-groep had tot doel met Amerikaanse tanks achter de linies benzinevoorraden te bemachtigen en bruggen over de Maas te bezetten. Dit plan kon niet worden uitgevoerd doordat Dietrichs tanks in het noorden door het Amerikaanse 5e korps werden tegengehouden. Maar niettemin slaagden de zeven of acht jeeps met saboteurs die wél hadden kunnen infiltreren, erin de ver-

stootten op een eenheid van de Amerikaanse 7e pantserdivisie, die snel uit de buurt van Aken oprukte naar St. Vith, gaven zich vijf kilometer ten zuiden van Malmédy honderd zestig Amerikanen over aan de SS. De gevangenen werden samengedreven op een akker en neergemaaid met mitrailleurs en machinepistolen. Een aantal van hen was slechts gewond, hield zich dood en wist later in een nabijgelegen bos te ontkomen, maar minstens honderdvijfentwintig krijgsgevangenen werden afgeslacht. De rest van de Amerikaanse 7e pantserdivisie (die het bij Overloon zo zwaar te verduren had gehad) bereikte in de loop van de middag en avond St. Vith. Vanaf dat moment zou deze stad een bolwerk worden waar de Duitsers

Het Duitse offensief in de Ardennen begon op 16 december 1944. Toen drongen het 6e leger, het 5e pantserleger en het 7e leger (van noord naar zuid) de Belgische en Luxemburgse grens over. Vier dagen later hadden de Duitsers

een groot gedeelte van oostelijk België en Noord-Luxemburg heroverd op de Amerikanen. Het belangrijke verkeersknooppunt Bastogne en St. Vith bleven gedurende dit gehele offensief in handen van de geallieerden.

vergeefs op stormliepen. Ze werden genoodzaakt er aan twee kanten omheen te trekken. Ook in andere sectoren van het front werd de Amerikaanse tegenstand nu heviger. De linie Monschau-Bütgenbach was nog altijd hecht in handen van de Amerikanen. Peiper werd vlak voor de benzinedumps tot staan gebracht door een muur van brandende benzinevaten, terwijl de Amerikaanse 30e divisie zijn noordflank aanviel en Stavelot heroverde. In de avond van 17 december waren bovendien de Amerikaanse 101e en 82e luchtlandingsdivisie, die bij Reims in reserve lagen, naar het Ardennenfront gecommandeerd om te helpen de Duitse opmars tot staan te brengen. De driehonderdtachtig vrachtauto's waarmee de mannen van de 101e divisie naar Bastogne werden gebracht, reden 's nachts met volle lichten van Reims naar Bouillon in België, een risico dat terwille van de snelheid genomen moest worden. De nacht was helder; was de *Luftwaffe* toen actief geweest, dan zou de slag om de Ardennen wellicht een ander verloop hebben gehad.

Volgens Hitlers oorspronkelijke plan zou het zwaartepunt van de Duitse aanval in het noorden moeten liggen. Maar toen de tanks van Dietrich tussen Monschau en Bütgenbach op een onwrikbaar front stuitten en Manteuffel er daarentegen in geslaagd was ten zuiden van St. Vith een vierentwintig kilometer brede bres te slaan, stelde Model voor vijf divisies uit het noorden ten zuiden van St. Vith in te zetten om zoveel mogelijk profijt te trekken van Manteuffels doorbraak. Maar Hitler ging hier slechts ten dele mee akkoord. Slechts drie *Wehrmacht*-divisies gingen naar het zuiden, de SS bleef in het noorden.

Voor de Amerikanen was de toestand nog steeds uiterst kritiek. Bradley had achter de Ardennen geen reserves en hij zag zich dan ook genoodzaakt op 18 december het Saaroffensief van Pattons 3e leger af te gelasten. Patton had reeds een divisie voor de strijd in de Ardennen moeten afstaan en hij meldde dat hij binnen 24 uur drie divisies naar de Ardennen kon sturen; hij maakte direct een voortreffelijk plan voor een tegenaanval op de Duitse zuidflank, een plan dat prompt door Eisenhower werd goedgekeurd. Op 22 december, aldus Patton, kon het tegenoffensief worden ingezet, maar voor het zover was, zou de situatie in de Ardennen nog aanzienlijk slechter worden.

In de avond van 19 december hielden de sectoren in het noorden en zuiden nog steeds stand, maar in het midden rukte de vijand bijna ongehinderd verder op naar de Maas. Ook St. Vith was nog steeds in Amerikaanse handen, maar de Duitsers waren aan weerskanten van dit bolwerk diep doorgestoten. Ze waren Luik nu tot op dertig kilometer genaderd. Verder naar het zuid hadden zij Houffalize genomen en naderden zij Bastogne. In de richting waarin de Duitsers oprukten, hadden de Amerikanen geen reserves en als de Duitsers eenmaal de Maas waren overgestoken, zou Bradley niet kunnen verhinderen dat zij Brussel bereikten.

Maar gelukkig was Montgomery er nog. Deze zag het potentiële gevaar van het vacuüm tussen de Maas en de Belgische hoofdstad en bracht op eigen initiatief in aller ijel het Britse

30e korps (dat zich gereedmaakte om samen met het Canadese 1e leger het *Reichswald* aan te vallen) naar dit gebied over. *'It is mighty comforting to know you are there'*, zeiden de Amerikanen op de oostelijke oever van de Maas, toen zij de Britten op de westelijke oever in stelling zagen gaan.

Nu een diepe Duitse wig het Ardennengebied in tweeën had gesneden, was het voor Bradley, die zijn hoofdkwartier in de stad Luxemburg had, erg moeilijk geworden geregeld contact te houden met generaal Hodges, de commandant van het Amerikaanse 1e leger, die zijn hoofdkwartier gevestigd had in Chaudfontaine bij Luik. Mede om deze reden onttrok Eisenhower alle geallieerde strijdkrachten ten noor-

die hij dagelijks naar de verschillende Amerikaanse commandoposten zond en die hem iedere avond uitvoerig rapport uitbrachten. Toen hij de 20ste het hoofdkwartier van Hodges binnenstapte, was hij beter geïnformeerd dan de Amerikaanse generaal zelf. Hij had ook een goed inzicht in de Duitse plannen, dank zij het werk van de Britse inlichtingendienst. Zo wist hij dat het 6e pantserleger de Maas tussen Luik en Namen wilde oversteken, en de Amerikanen konden daarom een sterke aanval verwachten ten noordwesten van Houffalize. Er moest zo spoedig mogelijk een hecht front worden gevormd tussen Marche en Stavelot en aangezien Hodges geen reserves had, was het noodzakelijk dat hij zijn troepen terugtrok

dan ook, was voor de meeste Amerikaanse militairen altijd iets oneervols. Toen echter de situatie voor de bezetters van het ver vooruitgeschoven 'hoefijzer' van St. Vith onhoudbaar werd en de dappere commandant Hasbrouck door Hodges van zijn bevel werd ontheven omdat hij wilde terugtrekken, greep Montgomery in. Hasbrouck werd in zijn commando hersteld en zijn troepen trokken terug. Het was een wijs besluit.

Op 20 december, de dag van de commando-wisseling in het noorden, was de situatie in de Ardennen ongeveer als volgt: in het noorden probeerde het 6e SS-pantserleger door te stoten naar de Maas tussen Luik en Hoei, maar was er nog steeds niet in geslaagd de

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

den van de Duitse wig aan Bradley's commando en bracht ze onder bevel van Montgomery. Toen dit in de avond van 19 december gebeurde, waren de Amerikanen er nog steeds niet in geslaagd in het centrale deel van de Ardennen een hecht front te vormen; zij beperkten hun acties daar nog altijd tot lokale gevechten.

Het ontbrak de Amerikanen allerm minst aan moed en vechtlust, maar van coördinatie van de verdediging was geen sprake. Montgomery bracht daar onmiddellijk verandering in toen hij op 20 december het commando overnam. Hij had zich vanaf het begin van het Duitse offensief voortdurend op de hoogte laten houden van de situatie aan het Amerikaanse front door een aantal verbindingsofficieren,

Bij het vallen van de avond van 17 december stonden Peipers mannen vlak bij twee grote benzine-opslagplaatsen. Door benzinevaten leeg te gooien konden de Amerikanen verhinderen dat de Duitsers de brandstof gebruikten. Een muur van brandende vaten heeft de Duitse opmars daar tot staan gebracht.

uit een aantal vooruitgeschoven posities. Zo zou de frontlijn verkort en versterkt worden en zouden er divisies vrijkomen voor eventuele tegenaanvallen. Maar Hodges protesteerde en Montgomery drong voorlopig niet aan, beseffend dat de Amerikaanse soldaat anders stond tegenover een 'tactische terugtocht' dan een Engelsman: terugtrekken, om welke reden

heuvelrug te veroveren bij Elsenborn, Malmédy en de twee grote Amerikaanse benzine-opslagplaatsen. De gevechtsgroep-Peiper van de 1e SS-pantserdivisie was bij Stoumont de Amblève overgestoken en had geprobeerd op te rukken in de richting van Werbomont, maar was teruggedreven door de 82e luchtlingsdivisie. Andere Amerikaanse troepen hadden Stavelot heroverd. Op de linkerflank van het 6e SS-pantserleger was het 5e pantserleger er nog niet in geslaagd St. Vith en Bastogne te nemen, maar stoottroepen hadden al de Ourthe bereikt en naderden Hotton. Van eminent belang was dat Bastogne, het belangrijkste knooppunt van wegen in dit gebied, nog steeds in Amerikaanse handen was.

BREED FRONT IN TWEEËN

DRS. P. R. A. VAN IDDEKINGE

Zaterdagmorgen 16 december was generaal Bradley uit Luxemburg vertrokken naar Eisenhowers hoofdkwartier in Versailles om er een aantal details van ophanden zijnde geallieerde operaties te bespreken. Mistig winterweer had hem genoodzaakt de reis per auto en niet, zoals gewoonlijk, per vliegtuig te maken. De wegen waren glad geweest, de chauffeur van de Cadillac had niet snel kunnen rijden en ergens tussen Verdun en Châlons was de wagen door een onverhoeds uit een zijweg komend, slippend Renaultje nog bijna in een greppel beland.

Halverwege het gesprek met Eisenhower, die middag, was een inlichtingenofficier van SHAEF het vertrek binnengekomen met het bericht dat de Duitsers op vijf verschillende plaatsen in de sector van het Amerikaanse 1e leger waren doorgebroken; 's avonds viel uit de traag binnenkomende meldingen op te maken dat een tegenoffensief in volle gang was. Ofschoon naar omvang en doel van de Duitse actie nog slechts gegist kon worden en men zich aanvankelijk afvroeg of behalve in het Ardennengebied — de streek waar de Duitsers in mei 1940 zo succesvol hadden geopereerd — ook in andere sectoren van het geallieerde front aanvallen moesten worden verwacht, was dit optreden van de tegenstander op zichzelf voor SHAEF geen volslagen verrassing. 'We waren altijd van mening geweest', aldus Eisenhower in zijn oorlogsmemoires, 'dat de Duitsers, alvorens in hun nederlaag te berusten, nog één wanhopig tegenoffensief zouden ondernemen.' Er waren zelfs Amerikaanse en Britse bevelhebbers die erop gehoopt hadden dat de Duitse legerleiding zich tot een dergelijke desperate onderneming zou laten verleiden en zodoende haar defensie roekeloos in de waagschaal zou stellen. De plaatsvervangend *Supreme Commander*, de Britse luchtmaarschalk Tedder, schreef op 22 december: 'Het feit dat de mof zich blootgegeven heeft, is, uit een oogpunt van bespoediging van de hele zaak, het beste dat had kunnen gebeuren. (...) Maar hij had er toch wel mee kunnen wachten tot na Kerstmis!' Op die 16e december echter, toen de situatie nog absoluut niet kon worden overzien, was er van opgetogenheid geen sprake. Toen Bedell Smith, Eisenhowers chef-staf, zijn hand op Bradley's schouder legde en zei: 'Nou- Brad, jij hebt toch altijd zitten hopen op een tegenoffensief? Het ziet ernaar uit dat je nu je zin gekregen hebt', reageerde de commandant van de 12e legergroep zuur: 'Een tegenoffensief, best. Maar ik mag barsten als ik naar een van zo'n omvang

US Army

Omar N. Bradley voerde tot 20 december 1944 het bevel over het 1e, 3e en 9e leger (12e legergroep). Toen noodzaakte het offensief in de Ardennen Eisenhower het bevel over het 1e en 9e leger over te dragen aan Montgomery.

heb verlangd!' Later, in zijn naoorlogse herinneringen, zou Bradley ruiterslijk erkennen dat hij zich op het Duitse vermogen tot herstel en op de militaire kracht van de tegenstander schromelijk verkeken had — maar, zou hij er terecht aan toevoegen, hijzelf was niet de enige die deze fout had gemaakt: ook Eisenhower en Montgomery waren geheel onvoorbereid geweest op de mogelijkheid van een zo grootscheeps strategisch offensief van Duitse

zijde in het laatste stadium van de oorlog. Diezelfde zaterdagmiddag en -avond werd in SHAEF koortsachtig overlegd hoe zo snel mogelijk versterkingen naar het betrekkelijk zwak verdedigde Ardennengebied konden worden gedirigeerd teneinde de onfortuinlijke generaal Hodges en diens 1e leger te hulp te komen en welke andere maatregelen moesten worden genomen om aan de nieuwe ontwikkelingen adequaat het hoofd te bieden. Twee moeilijkheden deden zich hierbij in het bijzonder voor: het gebrekkige beeld dat uit de schaarse en zeer onvolledige (ten dele ook onjuiste) inlichtingenrapporten van de laatste weken kon worden opgebouwd aangaande disposities, samenstelling en sterkte der Duitse aanvalsformaties, en vooral het al sinds eind november pijnlijk ervaren gemis aan krachtige parate reserves, die in geval van onvoorziene situaties prompt konden worden ingezet. In feite de enige twee eenheden die SHAEF voor dit doel op het vasteland achter de hand had, waren de Amerikaanse 82e en 101e luchtlandingsdivisie (tezamen het 18e luchtlandingskorps vormend), die na langdurige actie in Nederland nog maar kort tevoren in Reims waren gelegerd voor rust en noodzakelijke aanvulling. Voor deze troepen, waarvan velen droomden van een aangenaam kerstverlof in Parijs, was het een bittere tegenvaller op zondag 17 december de order te krijgen zich in aller ijlgereed te maken voor vertrek naar het front — naar Bastogne, de plaats die door SHAEF met bewonderenswaardige feilloosheid als een der sleutelposities in het Ardennengebied was aangewezen. Behalve een tweetal pantserdivisies, afkomstig van respectievelijk het Amerikaanse 9e en 3e leger en door Bradley aan weerszijden van de steeds dieper wordende Duitse saillant ingezet, en de weldra door Montgomery geboden zeer effectieve steun in het noorden, moesten versterkingen van overzee worden aangevraagd.

Zondagmiddag reed Bradley terug naar zijn tactische hoofdkwartier. Bij wijze van veiligheidsmaatregel, met het oog op overvallen door Duitse parachutisten die volgens wilde geruchten overal achter het geallieerde front rondzwierven, kreeg hij vanaf Verdun escorte van een zwaar bewapende jeep, en zo arriveerde hij in Luxemburg. De kleine colonne passeerde een huisje waar een enorme Amerikaanse vlag was uitgehangen. Bradley wees ernaar en zei tegen zijn adjudant, luitenant-kolonel Hansen: 'Ik hoop dat ze die niet zullen hoeven binnen te halen.' Hansen antwoordde: 'U bedoelt dat we in Luxemburg zullen blijven...' waarop

Bradley zei: 'Nou en of, daar kun je vergif op innemen. Ik pieker er niet over deze commandopost ook maar een centimeter te verplaatsen. Iedereen zou zich te barsten schrikken!' Toen Eisenhower kort daarop van dit krachtige besluit hoorde, was hij er niet erg mee ingenomen; bevreesd dat door de Duitse aanval de verbindingen zouden worden verbroken, suggereerde hij terugtrekken op Verdun. Maar Bradley hield voet bij stuk: een dergelijke verplaatsing zou een ongunstige uitwerking op het moreel van de troepen hebben en waarschijnlijk paniek zaaien onder de Luxemburgse bevolking.

Nog steeds beschikte Eisenhower over te weinig informatie om de omvang van het

acties op de hoogte waren, zag nu pas goed de ernst van de situatie in; geschrokken van het geschatte aantal Duitse divisies dat was ingezet, begreep hij ook dat hier geen sprake meer kon zijn van een beperkte tegenstoot als antwoord op het offensief van Pattons 3e leger in het Saargebied. Op 18 december liet hij Patton weten dat diens aanvallen op de *Westwall* voorlopig moesten worden gestaakt en dat het 3e leger noordwaarts moest oprukken om de Duitse stormloop te helpen indammen.

De volgende dag, 19 december, belegde Eisenhower weer een bespreking met zijn onderbevelhebbers, nu in Verdun. De sfeer in de kale kazernezaal, waar een grote potkachel de

Men kwam tot overeenstemming, en Patton, die eerst nog krachtig geprotesteerd had tegen het afgelasten van zijn offensief, zag zich nu kennelijk al de rol van redder-in-de-nood toebedeeld en toonde zich opmerkelijk enthousiast; over de Duitse penetratie zei hij: 'Hell, laten we nou eens het lef hebben die *sonsabitches* helemaal tot Parijs te laten komen. Dan zullen we ze eens even afsnijden en opvreten!' Eisenhower wilde het stellig niet zover laten komen; wel verzocht hij zijn generaals niet te aarzelen terrein prijs te geven, als dit nodig mocht blijken voor doeltreffende uitvoering van tegenaanvallen op de flanken van de Duitse saillant, maar tevens bond hij hun op het hart de Maas als uiterste stoplijn voor de Duitse

US Army

Duitse offensief te beseffen; hij bleef hopen dat slechts een deel van de 12e legergroep voldoende was om het gat te dichten en de aanval af te slaan, en dat de resterende geallieerde legers gelijktijdig op de flanken — tussen Rijn en Maas en in het Moezelgebied — tegenaanvallen konden uitvoeren. Een en ander strookte geheel met zijn consequent volgehouden strategie van het 'brede front', maar al gauw zou blijken dat de toestand van het ogenblik andere maatregelen vereiste.

Met het uur werd uit de binnenkomende meldingen duidelijker dat de positie van Hodges' 1e leger precair was. Bradley, ingelicht door zijn stafofficieren, die uiteraard van het begin af aan beter met het verloop van de

Veldmaarschalk Montgomery ontmoette op 26 december op het hoofdkwartier van het 7e korps in Meuse de generaal-majors Collins, commandant van dit korps (links), en Ridgway, bevelhebber van de 82e luchtdivisie.

vochtige kilte nauwelijks kon verdrijven, was nu duidelijk bedrukt. Maar Eisenhower wist zijn bezorgdheid meesterlijk te verbergen en opende de bijeenkomst met de mededeling dat hij slechts opgewekte gezichten wenste te zien. Overlegd werd op welke wijze Devers' 6e legergroep in het zuiden gedeeltelijk de taak van Patton kon overnemen om althans de bereikte posities te behouden, nu het 3e leger tijdelijk een andere opdracht had gekregen.

opmars te beschouwen. Het concrete resultaat van de bespreking was dat nu nagenoeg alle geallieerde krachtsinspanning op de Ardennen geconcentreerd werd en dat de acties ten zuiden van de Moezel een zuiver defensief karakter kregen. Eisenhower schreef later: 'De situatie werd zorgvuldig bekeken en het was verheugend te constateren dat ieder van de aanwezigen, bevelhebbers en stafofficieren, kalm en vol vertrouwen was. Ik heb geen enkele opmerking gehoord die zou kunnen wijzen op hysterie of abnormale angst.'

Geen paniek dus. Diezelfde avond echter meende Bradley te bespeuren dat men in SHAEF het hoofd dreigde te verliezen. Hij werd opgebeld door Bedell Smith, die hem

vertelde dat Eisenhower, mede met het oog op de steeds moeizamer communicatie binnen de 12e legergroep, had besloten het bevel over het hele geallieerde front ten noorden van de Duitse aanvalsweg over te dragen aan Montgomery. Dit betekende dat Bradley in feite alleen het 3e leger overhield en dat Simpsons 9e en ook Hodges' 1e leger tijdelijk onder de 21e legergroep kwamen te ressorteren. Het plan was in eerste instantie afkomstig van twee Britse stafofficieren in SHAEF, die met grote bezorgdheid zagen aankomen dat het geallieerde front spoedig in tweeën gespleten zou worden en dat verdeling in een noordelijk en een zuidelijk commando noodzakelijk was; in wezen kwam dit neer op een situatie die

US Army

howers marineadjutant en vlijtige dagboekkenier, kapitein-ter-zee Harry C. Butcher, op zijn bureau in Parijs een briefje van een relatie gevonden dat de volgende passage bevatte: 'Het zal je, denk ik, wel genoeg doen te horen dat Ikes recente bezoeken aan het front, in combinatie met de Amerikaanse acties van de laatste tijd, voorgoed een eind lijken te hebben gemaakt aan alle praatjes dat Eisenhower 'de beste generaal in het Britse leger' zou zijn.'

Na 20 december kon Butcher dat briefje wel in de prullemand gooien. Op die dag werd de tijdelijke (maar als zodanig door SHAEF onvoldoende duidelijk bekendgemaakte) commandowisseling van kracht en stapte een zeer

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Montgomery zelf al wekenlang had bepleit en die nu door de omstandigheden als het ware werd opgedrongen. Bedell Smith, geen groot vriend van Montgomery, had er eerst niets voor gevoeld, maar zich uiteindelijk geschikt in wat, gezien de steeds dreigender ontwikkelingen, een logische oplossing leek; Eisenhower, die inzag dat de geallieerde afweermaatregelen waarschijnlijk het beste van het noorden uit gecoördineerd konden worden, was het hiermee eens geweest. Bradley was zeer ontstemd. Tegen Bedell Smith zei hij dat hij de logica van een en ander desnoods nog zou willen inzien als Montgomery een Amerikaans bevelhebber was geweest. Wat hij vreesde, was dat door deze geforceerd aan-

Amerikaanse soldaten zoeken in de bossen van de Ardennen naar Duitse parachutisten.

Geheel boven: luitenant-generaal Hodges, bevelhebber van het Amerikaanse 1e leger.

doende wijziging in de bevelssituatie het Amerikaanse beleid in discrediet zou raken en dat, tenzij SHAEF een duidelijk communiqué uitgaaf, de publieke opinie (die toch al nerveus was) gemakkelijk de indruk kon krijgen als zou hij het vertrouwen van Eisenhower verloren hebben. Tegen de achtergrond van de steeds smeulende Amerikaans-Britse animositeit zou een dergelijk 'gezichtsverlies' onverdraaglijk zijn. Twee dagen tevoren had Eisen-

zelfverzekerde Montgomery het stafkwartier van Hodges binnen — '... als Christus die de tempel kwam reinigen', aldus een waarnemer. Een uitnodiging van Hodges samen te lunchen sloeg hij af; de veldmaarschalk hield zich bij zijn thermosfles en zijn eigen meegebrachte lunchpakket. Het was het zoveelste affront dat hij de Amerikanen aandeed. Later zou vrijwel iedereen erkennen dat, militair gezien, Montgomery's zeer effectieve ingrijpen geen dag te vroeg was gekomen, maar zijn bij de Amerikanen toch al geringe populariteit was nu wel tot het absolute nulpunt gedaald en Eisenhower zou nog menig verwijt moeten incasseren dat hij de arrogante Brit zo in de kaart had gespeeld.

DE STRIJD IN DE ARDENNEN
(20—26 DECEMBER 1944)

HARDE NOOT VOOR MODEL

WOLF KIELICH

Generaal Heinrich von Lüttwitz, commandant van het Duitse 47e pantserkorps, verklaarde na de oorlog: 'Als de Amerikaanse 101e luchtdlandingsdivisie de race naar Bastogne tegen de 2e pantserdivisie en de *Panzerlehrdivision* op 18 december niet had gewonnen, zouden wij op 22 december aan de Maas hebben gestaan.' Dit was geen grootspraak. Op 18 en 19 december bevonden zich tussen de Ourthe en de Maas, op enkele genie-eenheden en verspreide pantserpatrouilles na, geen Amerikaanse troepen en de Duitsers hadden zonder tegenstand kunnen oprukken naar Namen en Dinant. In feite echter slaagde het direct na aankomst zeer agressief optredende garnizoen van Bastogne erin de Duitse pantserdivisies

te trekken, in plaats van over de grote verkeersweg recht door te rijden naar Marche en Namen. Het betekende veel tijdverlies en elke dag dat de Duitsers verder achterraakten op het schema, was winst voor de Amerikanen. De eenentwintigste probeerden de Duitsers nogmaals een doorbraak te forceren in de sector Monschau-Bütgenbach-Malmédy. Zonder rekening te houden met hun eigen verliezen vielen zij achtenveertig uur lang onafgebroken aan. Ze wonnen geen terrein.

Meer succes hadden de Duitsers bij St. Vith. Van twee kanten drukten zij daar het Amerikaanse 'hoefijzer' in elkaar en dwongen Hasbroucks mannen terug te trekken over de Salm. Nu lag de weg van St. Vith naar Houffa-

de Duitsers was recht naar het westen door te stoten en dan tussen Luik en Namen de Maas over te steken. Vandaar liep de kortste weg naar Antwerpen. Maar nu waren zij gedwongen af te zwenken naar het zuidwesten, een gebied waar zij voorlopig weinig kwaad konden. Het speelde Montgomery in de kaart dat Manteuffel nu de wegen van St. Vith naar LaRoche en St. Hubert tot zijn beschikking had, want deze wegen liepen immers naar het zuidwesten en dat was precies de richting die Montgomery de Duitsers wilde dwingen te gaan. Hoe verder zij die kant optrokken, des te kwetsbaarder zouden zij worden en des te kleiner werd de kans dat zij nog voldoende krachten konden concentreren om een doorbraak te forceren

US Army

aan de west-, zuid- en noordzijde van de stad drie dagen tegen te houden. Een fantastische prestatie, waardoor de vaart uit Manteuffels opmars werd gehaald en Hodges gelegenheid kreeg een verdedigingslinie in te richten van Marche tot Grandmenil.

Toen de Duitsers ondanks hun overmacht er niet in slaagden de Amerikaanse verdedigingsgordel rondom Bastogne te doorbreken, restte hun niets anders dan de stad te omsingelen. In de nacht van 20 op 21 december sloten zij de ring door de weg van Bastogne naar Neufchâteau af te snijden. Hitler beval Model op dat moment niet al te veel kracht en tijd meer aan Bastogne te verspillen en voort te gaan met de opmars naar de Maas. Maar dat was geen eenvoudige zaak, nu de Duitsers gedwongen waren langs smalle, slecht begaanbare binnenweggetjes om het Amerikaanse bastion heen

lize voor de Duitsers open en toen op 23 december ook St. Hubert genomen was, hadden zij een uitstekende dwarsverbinding van het noordoosten naar het zuidwesten.

Een derde aanval, uitgevoerd door de 2e en de 9e SS-pantserdivisie, was gericht tegen de Amerikaanse 81e parachutistendivisie, die bij de Salm in stelling lag en nu genoodzaakt werd over deze rivier terug te trekken.

In het zuiden tenslotte slaagde de 2e pantserdivisie erin door te stoten naar Celles en bij het vallen van de avond van 23 december stonden Manteuffels tanks nog slechts zestien kilometer van Dinant en de Maas. Montgomery maakte zich daar vooralsnog geen grote zorgen over. Hij was over het verloop van de slag, sinds hij op 20 december het commando in het noorden had overgenomen, niet ontevreden. Hij wist dat het oorspronkelijke plan van

US Signal Corps

Hierboven: op 23 december kon Bastogne voor het eerst uit de lucht worden bevoorraadt.

Links: een konvooi Amerikaanse voertuigen houdt even rust op weg naar het front, waar het eenheden zal gaan versterken die zich met moeite staande kunnen houden.

Rechtsboven: Duitse soldaten bij de stoffelijke resten van Amerikanen van wie de uitrustingsstukken al zijn weggenomen.

Rechtsonder: infanteristen van Pattons 3e leger komen Bastogne ontzetten. Hier gaan zij Duitse stellingen onschadelijk maken.

Pagina 2255: Duitse tanks van het type 'Panther' passeren op weg naar het front enkele geparkeerde Duitse legerauto's.

tussen Malmédy en Marche en de wegen naar het noordwesten open te breken. De Britse veldmaarschalk dacht aan Alam Halfa, waar hij de Duitse speerpunt eveneens had kunnen ombuigen met noodlottige gevolgen voor de tegenstander. Hij was vol vertrouwen, vooral ook omdat op 22 december, geheel volgens Pattons belofte, het 3e leger in het zuiden tegen de Duitse flank in het offensief was gegaan en zich moeizaam een weg vocht naar Bastogne. De Duitsers waren wel verrast door de snelheid waarmee Patton zijn divisies had kunnen losmaken uit het Saarfront en naar het noorden had gezonden, maar onverwacht kwam de aanval van het 3e leger voor hen niet, want tijdens hun snelle opmars waren de Amerika-

nen bijzonder onvoorzichtig omgesprongen met hun radio- en telefoonverbindingen. De Duitsers kregen dus kans zich schrap te zetten en op alle wegen versperringen aan te brengen die vanwege het bergachtige, beboste terrein niet gemakkelijk konden worden gepasseerd door een omtrekkende beweging. De eerste twee dagen boekten Pattons divisies slechts weinig terreinwinst. In Bastogne begon het belegerde garnizoen zich inmiddels ernstig zorgen te maken over de langzame opmars van het 3e leger. Generaal McAuliffe, de garnizoenscommandant, had op 22 december vol vertrouwen een ultimatum van Von Lüttwitz afgewezen. De Duitse generaal dreigde de stad in puin te schieten als de 101e parachutisten-

divisie zich niet binnen twee uur 'eervol zou overgeven'. Toen McAuliffe de brief van Von Lüttwitz, die door parlementairs naar zijn hoofdkwartier was gebracht, had gelezen, lachte hij schamper en zei: 'Aw, nuts!' Het ultimatum vond hij volkomen onzinnig, want hij was ervan overtuigd dat zijn troepen druk bezig waren de Duitsers er van langs te geven en hij maakte zich over het feit dat hij omsingeld was, niet erg ongerust. Zijn antwoord aan de Duitse generaal luidde dan ook kort en krachtig:

'Aan de Duitse commandant:

NUTS!

De Amerikaanse commandant.'

Het zware artilleriebombardement bleef uit,

US Signal Corps

Associated Press

maar die nacht viel de *Luftwaffe* Bastogne aan en de volgende vier nachten zouden de bombardementen met de regelmaat van een klok worden herhaald. De Duitsers bleven de Amerikaanse verdedigingscirkel rond Bastogne aftasten, maar zagen voorlopig af van een grootscheepse aanval. Toch werd reeds op 23 december de situatie voor de 101e parachutistendivisie kritiek. De oorzaak was een ernstig tekort aan munitie, brandstof en voedsel. Kolonel Sherburne, die in de loop van de dag de ronde maakte langs de Amerikaanse batterijen, kwam tot de conclusie dat er minder dan tien granaten waren voor elk stuk zwaar geschut en onmiddellijk ging dan ook de order uit, dat er alleen gevuurd mocht worden als men 'het wit van de ogen van de vijand kon zien'.

Maar nog altijd had men goede hoop op een spoedig ontzet en inderdaad slaagde een pantsercolonne van het 3e leger erin langs de weg Arlon-Bastogne de vesting tot op tien kilometer te naderen. Een felle Duitse tegenaanval dwong de mannen van Patton echter weer tot de terugtocht.

Gelukkig klaarde het weer in de morgen van 23 december op, zodat 241 C-47 transportvliegtuigen 144 ton voorraden en munitie in Bastogne konden afwerpen. De volgende dag keerden de C-47's terug en wierpen nogmaals honderd ton af. Het was niet genoeg, maar het voorbeeld van de logge toestellen, die laag dwars door het zware Duitse afweervuur vlogen en hun koers niet wijzigden, ook al stortten andere links en rechts brandend neer, gaf de ingesloten troepen zoveel moed, dat zij bereid waren nog wekenlang genoeg te nemen met schamele maaltijden.

De verbetering in het weer had ook voor andere sectoren ingrijpende gevolgen. Niet alleen kon de luchtmacht nu de verdedigers van Bastogne krachtig steunen door de Duitse stellingen te bombarderen, ook Manteuffels speerpunt voor Dinant kreeg het zwaar te verduren. De sneeuw, die enige dagen tevoren was gevallen, hielp de geallieerde piloten hun doelen te vinden. Tanks en infanterieconcentraties staken duidelijk af tegen de witte ondergrond en overal verraadden sporen van rupsbanden de posities van tanks, die verdekt waren opgesteld in de bossen. Weldra stonden op vele plaatsen de dennenbossen in brand en werden oprukkende Duitse colonnes uiteengeslagen. Het getij begon nu definitief te keren. Manteuffel en Model beseften nu dat zij Antwerpen onmogelijk zouden kunnen bereiken (iets waarin zij van het begin af aan toch al niet hadden geloofd) en dat zij nog maar weinig kans hadden de Maas over te steken. Behalve door de steeds krachtiger wordende tegenstand van de Amerikanen en de aanvallen uit de lucht, werd de verdere Duitse opmars ook verlamd door een ernstig benzinegebrek. Hitler had zijn belofte weer eens niet gehouden en de Duitse tanks kregen slechts één derde van de hoeveelheid brandstof die ze was toegezegd. De hoop op grote hoeveelheden buitgemaakte Amerikaanse benzine was nu ook vervlogen. Model legde daarom aan Hitler een nieuw plan voor. Het beste zou zijn op de westflank bij Dinant een sterk front te handhaven, terwijl Manteuffel tussen de Maas en de Ourthe en Dietrich tussen de Ourthe en de Salm naar het noorden stootten. Als dan ook van de Roer uit een offensief in de richting van Maastricht geopend zou worden, kon

Aken worden heroverd. Hitler ging met dit voorstel akkoord. Voorwaarde voor het slagen van dit plan was echter dat eerst Bastogne zou worden veroverd.

Voor dit nieuwe offensief op de belegerde vesting bracht Manteuffel de verse 15e pantsergrenadiërdivisie naar de noordwestelijke sector van de omsingelingsring.

In de kerstnacht begrepen de verdedigers van Bastogne dat er een nieuwe aanval op til was. Twee keer werd die nacht het schamele kerstfeest van de Amerikaanse parachutisten verstoord door aanvallen van de *Luftwaffe*.

De aanval begon kort voor drie uur in de ochtend van eerste kerstdag. In het donker slaagden enkele infanterie-eenheden erin de Amerikaanse linie te doorbreken en bij het eerste ochtendlicht sloegen tanks een vrij grote bres in het Amerikaanse front. McAuliffe had echter met deze mogelijkheid rekening gehouden en antitankgeschut stond zodanig opgesteld, dat het de binnendringende Duitse tanks aan beide flanken onder vuur kon nemen. Alle

Linksboven: de situatie in de Ardennen tussen 20 en 26 december 1944. Het omsingelde Bastogne kon in Amerikaanse handen blijven.

Rechts: inwoners van Dinant trekken de Maas over op hun vlucht voor de oprukkende Duitsers.

Hieronder: het Duitse leger verloor tijdens het offensief in de Ardennen vele soldaten. Deze werd aangetroffen tegen een muur.

Stéphane Richter

GEBED VAN PATTON

'Sir, this is Patton speaking, Heer, dit is Patton. De laatste veertien dagen zijn rechtuit een hel voor ons geweest. Regen, sneeuw, meer regen, meer sneeuw — en ik begin me af te vragen wat er in uw hoofdkwartier aan de hand is. Aan wiens kant staat U eigenlijk? Drie jaar hebben mijn aalmoezeniers nu al verklaard dat dit een heilige oorlog is. Dit is, zeggen zij, een nieuwe versie van de Kruistochten. Het enige verschil is dat toen kamelen en nu tanks bereden worden. Zij houden vol dat wij hier gekomen zijn om de Duitse legers en de goddeloze Hitler te vernietigen, opdat vrijheid van eredienst weer in Europa heersen moge. Tot nog toe ben ik akkoord gegaan met wat zij vertelden. Gij hebt ons uw onvoorwaardelijke medewerking geschonken. Fraaie zee en heldere hemel hebben onze landing in Afrika bevorderd en ons Rommel helpen uitroeien. Sicilië was een peuleschilletje en Gij hebt prima weer gemaakt voor onze tanktocht door Frankrijk — de grootste militaire overwinning die Gij me tot nog toe hebt doen behalen. Maar nu, halverwege de rit, bent U ineens van paard gaan wisselen. Gij schijnt Von Rundstedt alle kansen te gaan geven, en eerlijk gezegd, trapt hij ons lelijk op de staart. Mijn legers zijn noch getraind, noch uitgerust voor de winteroorlog. En U weet dat dit klimaat beter voor Eskimo's geschikt is dan voor cavaleristen uit

het snikhete Zuiden van de Verenigde Staten. Even pauseerde de generaal en keek naar de laatste weerberichten die juist op een wandbord geprikt werden: Voortgezette koude, voortgezette sneeuw- en regenbuien. Lucht dicht op 100 voet, zicht 300 voet. — Dan ging hij verder: 'Heer, ik moet wel aannemen dat ik U op een of andere wijze heb gegriefd en dat U plotseling alle sympathie voor onze zaak verloren hebt. Gij weet, zonder dat ik het U hoeft te vertellen, dat onze toestand desperaat is. Ik kan wel doorgaan met aan mijn staf te melden dat alles verloopt volgens de plannen, maar het is duidelijk dat mijn 101e Airbornes in Bastogne tegen vreselijke rampen vecht, en dat Gaffey, een van mijn bekwaamste generaals, bij zijn poging om Bastogne te bevrijden meer last van uw weer heeft dan van de Moffen. Ik houd er niet van om flauw te doen of te klagen, maar mijn soldaten tussen Maas en Echternach hebben de kwellingen der verdoemden te lijden. Ik heb vanmiddag enkele van hun hospitalen bezocht. Maar dat is niet eens het ergste. Geen zicht en permanente nevels hebben mijn luchtmacht aan de grond gekluisterd; mijn vliegende artillerie, zonder welke ik niet vechten kan, is onbruikbaar. Nog erger is, dat mijn verkenners niet vliegen kunnen en ik sedert veertien dagen geen idee meer heb van wat achter de Duitse linies aan de gang is. Damnit Sir, verdomd nog aan toe, ik kan niet tegen schaduwen vechten. Zonder uw hulp is

het mij onmogelijk te achterhalen welke tactiek de vijand toepast. Wellicht klinkt U dit alles onredelijk toe, maar ik heb mijn geduld verloren bij het aanhoren van uw aalmoezeniers, die zeggen dat dit de typische winterverschijnselen van de Ardennen zijn. U moet nu besluiten aan welke kant U wilt staan. U moet te hulp komen, opdat ik aan uw Zoon als kerstgeschenk op zijn geboortedag heel het Duitse leger kan presenteren. Heer, ik ben geen onredelijk mens. Ik vraag U niets onmogelijks. Ik insister niet op een wonder. Alles wat ik vraag is vier dagen helder weer. Geef ons vier dagen goed weer opdat onze vliegtuigen de lucht in kunnen, kunnen jagen en bombarderen en straffen en doelen pikken. Geef mij vier dagen zon, opdat deze vervloekte modder zal drogen en mijn tanks aan het rollen kunnen gaan, opdat munitie en leeftocht naar mijn uitgehongerde infanterie gesleept kunnen worden. Ik heb vier dagen nodig om Von Rundstedt en zijn goddeloos leger naar hun Walhalla te jagen. Ik ben misselijk van dit onnodig afslachten van onze Amerikaanse jeugd en in ruil voor vier dagen goed weer beloof ik U zoveel Moffen te zullen afleveren, dat uw boekhouding maandenlang overwerkt raakt.' Patton boog het hoofd, wachtte even en zei: 'Amen'.

(Uit: 'Sterke verhalen', door Mr. A. Th. Mertens — Spectrum, Utrecht.)

achttien Duitse tanks werden buiten gevecht gesteld en tegen de middag was het gat in de Amerikaanse frontlijn weer gedicht. Diezelfde morgen stond de voorhoede van de Duitse 2e pantserdivisie op de heuvelrug bij Dinant gereed om door te stoten naar de Maas, zodra er voldoende benzine en versterkingen waren gearriveerd. Verkenningspatrouilles hadden vastgesteld dat er aan de oever van de Maas een scherm van Britse tanks stond opgesteld, maar wat de Duitsers niet wisten was, dat de Amerikaanse 2e pantserdivisie oprukte naar hun noordflank. Tegen de middag hadden de Amerikanen de toevoerweg naar Dinant afgesneden en de bossen bij Celles, waarin de tanks van de Duitse voorhoede zich hadden

spoorlijnen en vliegvelden in het Rijnland kregen de volle laag. In de morgen van 26 december hernieuwden de Duitsers hun druk op de westelijke sector van het Amerikaanse front rondom Bastogne, maar de Amerikaanse linies hielden stand. Intussen naderden uit het zuidwesten de tanks van het 3e leger steeds dichter de omsingelde stad, tot om drie uur in de middag de voorhoede Bastogne tot op acht kilometer was genaderd. Pattons tanks begonnen juist het dorpje Sibret aan te vallen toen zij 'honderden' transportvliegtuigen over zagen vliegen op weg naar Bastogne. Dit gaf de mannen zoveel moed, dat zij besloten Sibret te laten voor wat het was en rechtstreeks door te stoten naar

sters. In een alkoof bij het altaar werkten twee chirurgen onafgebroken dag en nacht door. Een ander noodhospitaal was gevestigd in een garage. Een militair arts beschreef de situatie als volgt. 'De gewonden werden neergelegd op zaagsel en toegedekt met dekens en parachutes. Tegen de achtermuur werden diegenen gelegd, die niet zouden herstellen. Als er weer iemand gestorven was, werd hij naar een ander gebouw gebracht. Naarmate het weer kouder werd, kwamen er steeds meer mannen met bevroren voeten binnen. Zij werden in een apart gebouw gelegd en van de nek tot de enkels bedekt. Hun voeten moesten bloot blijven. In de kerstnacht werd een van de verzamelplaatsen voor gewonden getroffen door een brandbom. Iedereen

genesteld, omsingeld. Manteuffels speerpunt was gevangen! Twee dagen lang vochten de Duitsers verbeten om weer vrij te komen, terwijl de *Panzerlehrdivision* en de 9e pantserdivisie vergeefs probeerden van de andere kant hun omsingelde kameraden te hulp te komen. Tegen de avond van 27 december was de speerpunt van Manteuffels 5e pantserleger vernietigd en trokken de andere divisies terug op Rochefort. En hiermee was dan voor de Duitsers de kans de Maas over te steken voor goed verkeken. Ook op eerste en tweede kerstdag bleven de Amerikaanse en Britse luchtmacht bij helder vriesweer de Duitse stellingen en aanvoerwegen zwaar aanvallen. En ook de wegen,

De Amerikaanse 4e pantserdivisie van Pattons 3e leger trekt vanuit het zuiden in de richting van het door de Duitsers omsingelde Bastogne. Aan de kant van de weg liggen manschappen van deze divisie op de uitkijk.

Bastogne. Om tien minuten voor vijf bereikte de eerste tank de linies van de 101e parachutistendivisie. De Duitse omsingeling was doorbroken! Het ontzet kwam geen dag te vroeg, want vooral voor de gewonden (burgers en militairen) in de noodhospitaal was de toestand onhoudbaar geworden. In een kerk lagen de gewonden in lange rijen op de vloer en zo dicht bijeen, dat ze nauwelijks bereikt konden worden door de hospitaalsoldaten en verpleeg-

die gemist kon worden, ging erheen om de gewonden naar buiten te brengen. Later werd de situatie beter, maar nog altijd stierven er veel mensen, die gered hadden kunnen worden als we hen beter hadden kunnen verzorgen en behandelen. Daarom zonden we parlementairs naar de Duitsers om te vragen of wij onze ernstigste patiënten door de Duitse linies mochten evacueren. De Duitse commandant zei dat hij erover na zou denken en de volgende dag zijn antwoord zou geven. Maar toen was het niet meer nodig, want Pattons voorhoede had ons al bereikt en achter de tanks reden veertig ambulances de stad in om de meest ernstige gevallen met spoed naar elders af te voeren.'

HITLERS MAATREGELEN
NA 25 DECEMBER 1944

AANVAL IN DE KLEM

PROF. DR. H. A. JACOBSEN

Städteutscher Verlag

Het verloop van de Duitse operaties van 16 tot 25 december 1944 heeft duidelijk aangetoond dat de verwachtingen van het Duitse opperbevel veel te hoog gespannen zijn geweest. De slechts toestand van de wegen, de ontoereikende oefening van de aanvallende eenheden, het toenemend gebrek aan brandstof en vooral het massale ingrijpen van de geallieerde luchtmacht na 23 december (toen het weer beter was geworden), daarbij de vastberaden weerstand van de Amerikanen in de sector Bastogne, noodzaakten de *Oberbefehlshaber West* al op 24 december in een dagrapport te melden dat het Duitse offensief over zijn hoogtepunt heen was. De aanvaller was van dag tot dag meer aangevallene geworden.

Ondanks successen in de beginperiode, waarvan deze opname van Amerikaanse gevangenen een beeld geeft, was het Duitse offensief in de Ardennen spoedig over zijn climax heen en werd geen van de doelen bereikt.

Op 25 december moest Von Rundstedt tot de conclusie komen dat noch het oorspronkelijke doel van het offensief — Antwerpen — noch de 'kleine doelstelling', dat wil zeggen de vernietiging van de geallieerde troepen ten oosten van de Maas, te verwezenlijken was. Hij verzocht Hitler in een telegram het offensief af te gelasten en toe te staan dat de eenheden zich tot aan de *Westwall* terugtrokken voordat het de geallieerden zou lukken de

Duitse aanvalsweg (waarvan de westelijke spits al bijna de Maas ten zuiden van Dinant had bereikt) vanuit het noorden en zuiden af te snijden en te vernietigen. Maar Hitler dacht er nog niet aan het offensief te beëindigen. Integendeel, hij beval het 5e leger de hoogte bij Marche in bezit te nemen. Hij hoopte dat de toenemende geallieerde druk op de zuidelijke flank van het 5e pantserleger zou verminderen als de voor begin januari vastgestelde aanval van *Heeresgruppe G* in de noordelijke Elzas zou aanvangen.

In een situatiebeoordeling van de *Wehrmachtsführungsstab* van 26 december stelde Jodl vast dat de geallieerde tegenaanval tussen Stavelot en Monschau was vastgelopen. De linkervleu-

gel van het 6e SS-pantserleger zou daardoor meer bewegingsvrijheid krijgen. Het 5e pantserleger was volgens Jodl echter zonder voldoende flankdekking doorgebroken naar het zuiden en het noorden. Bij het 7e leger was alleen sprake van een 'plaatselijke' impasse. De voorgenomen doorbraak over de Maas naar het noordwesten zou daardoor nog altijd mogelijk zijn. Deze hing echter af van het herstel van het evenwicht aan de Sauer en de mogelijkheid om de geallieerde krachten tussen de Ourthe en de Maas ten noorden van de lijn Marche-Dinant te vernietigen. Hitler gaf onmiddellijk dienovereenkomstige aanwijzingen. Tegelijkertijd verscheen generaal Guderian, chef van de *Generalstab des Heeres* die de

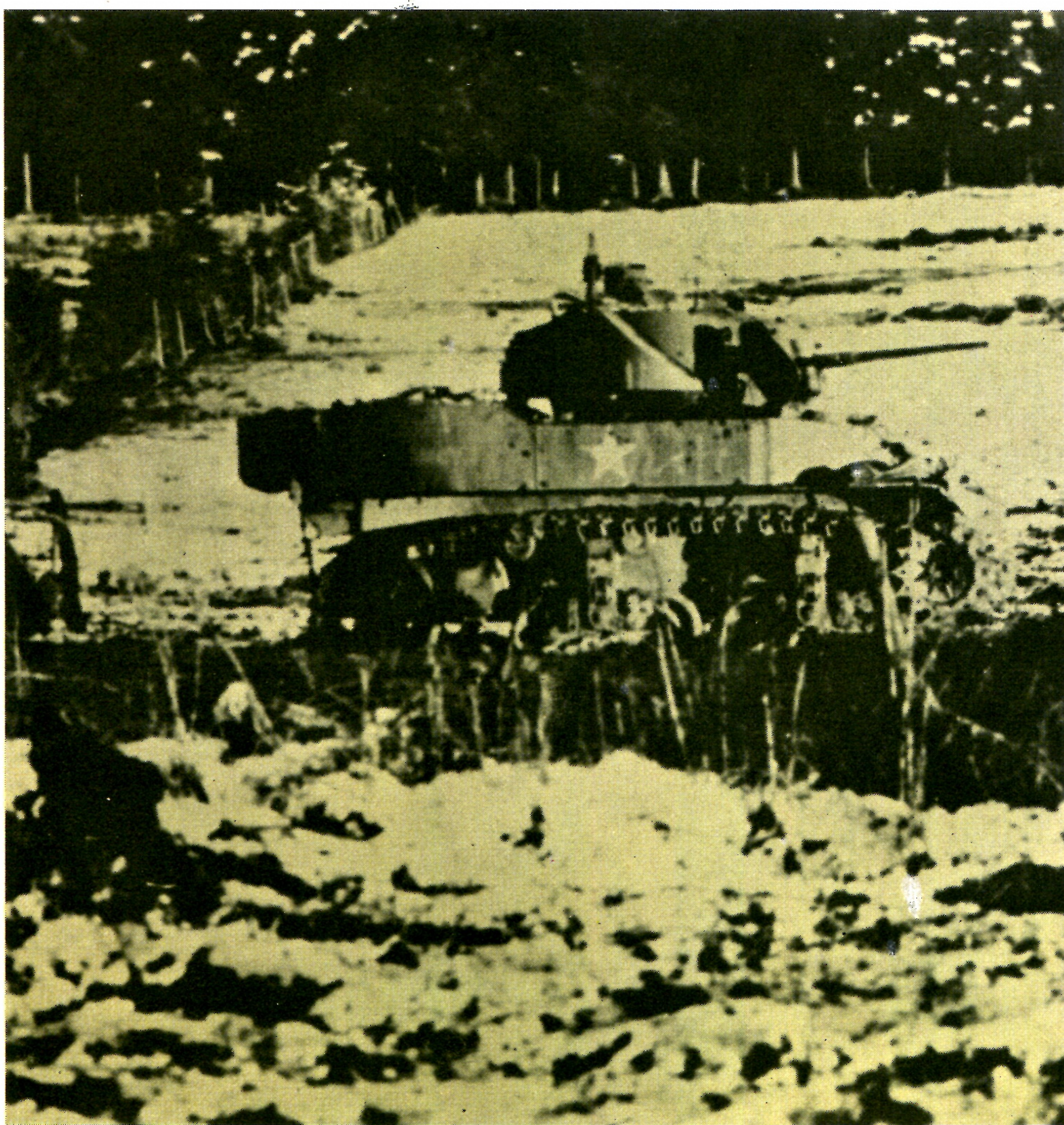
ber beval hij de situatie rondom Bastogne onder alle omstandigheden tot een gunstig resultaat te brengen. Door concentrische aanvallen op de flanken van de tegenstander moest deze vernietigd worden. In een nieuwe beoordeling van de situatie kwam de *Oberbefehlshaber West* op 28 december tot de conclusie dat het voortzetten van het offensief zinloos was geworden. Het was de tegenstander immers gelukt door de aanvoer van tweeëntwintig divisies een gesloten afweerfront op te bouwen rondom de Duitse aanvalsweg en de geallieerden gingen aan de zuidelijke flank reeds over tot de aanval. Als er ondanks alles toch werd gedacht aan een 'offensieve oorlogvoering', kon dit alleen als

met succes zou kunnen worden beëindigd. Alleen voortdurende offensieven zouden de oorlog in het westen een gunstige wending kunnen geven. Was eenmaal de ene helft van het geallieerde kamp uitgeschakeld, dan zou de overblijvende tegenstander tegen de opmarcherende vijfenveertig Duitse divisies geen weerstand meer kunnen bieden. 'Dan zullen wij het noodlot toch de baas worden', riep Hitler zijn officieren toe. Daarom bleef in het westen de 'absolute doelstelling': de zaak 'offensief' tot een goed einde te brengen. '*Das muss das fanatische Ziel sein.*' Als het front in het westen was gestabiliseerd, zou het Duitse leger ook in het zuiden en oosten in staat zijn de fronten te behouden. Vervolgens zette Hitler nog een keer zijn 'oorlogsdoelen' uiteen. Het ging in deze strijd tenslotte om het zijn of niet zijn van het Duitse Rijk en de nationaal-socialistische wereldbeschouwing. Het kwam er nu op aan de wezenlijke waarden van het Duitse volk te behouden en tegelijkertijd de plaats van het *Reich* als grote natie definitief veilig te stellen. Niemand mocht twijfelen aan zijn vastberadenheid om de oorlog voort te zetten. 'Ik heb in mijn leven het begrip capitulatie nooit leren kennen', verkondigde hij. Een dag later filosofeerde hij: 'Wereldgeschiedenis kan men alleen dan maken, als in werkelijkheid achter een gezond verstand, achter een levendig geweten en een altijddurende waakzaamheid toch ook een fanatiek doorzettingsvermogen staat. (...) Een sterkte van geloof die van de mens in hart en ziel een strijder maakt.'

Langer dan tot nu toe zou de oorlog niet meer kunnen duren. Dat was zeker. 'Dat zou geen mens kunnen uithouden, wij niet, de anderen ook niet.' Het was alleen maar de vraag wie het 't langste uithield. 'Hij die alles op het spel zet, moet het langer uithouden. Bij ons staat alles op het spel. Als we vandaag zouden zeggen: Wij hebben er genoeg van, zou Duitsland ophouden te bestaan.' Dat was de laatste wijsheid van een man die ook nu nog voor geen rede vatbaar was en die weinige weken later het Duitse volk zélf voor de ondergang van het rijk verantwoordelijk zou stellen. Het

Links: de wrakstukken van Amerikaanse tanks, door de Duitsers in de eerste fase van het Ardennenoffensief uitgeschakeld.

Rechts: vermoeide Duitse soldaten trekken in de noordelijke Elzas door de resten van een zwaargetroffen dorp. In dit gebied vond de Duitse aanvalsactie 'Nordwind' plaats.

Bundesarchiv, Koblenz

verantwoording droeg voor het oostelijk front, in het *Führerhauptquartier* en vroeg dringend om hulp voor zijn *Heeresgruppe Süd* in de sector Boedapest, daar deze in zware strijd was gewikkeld met het Rode Leger. Het lukte hem een divisie los te krijgen. Kort daarop moest nog eens een divisie worden overgebracht naar het in moeilijkheden geraakte oostelijk front, zodat de krachten van het *Oberbefehl West* opnieuw werden verzwakt, met als gevolg dat de voorgenomen aanval van *Heeresgruppe H* over de Maas in de richting van Antwerpen onmogelijk werd. Ondanks alles hield Hitler nog altijd verbeten vast aan zijn besluit: Het offensief moest weer worden voortgezet. Op de avond van 27 decem-

nieuwe troepen voor inzet beschikbaar kwamen. Op dezelfde dag riep Hitler de bevelhebbers bijeen van *Heeresgruppe G* die deelnamen aan het offensief in de noordelijke Elzas (operatie *Nordwind*). Ofschoon hij moest toegeven dat het Ardennenoffensief helaas niet tot een 'doorslaggevend succes' had geleid, verklaarde hij met nadruk dat in ieder geval een enorme ontspanning van de situatie in het westen tot stand was gekomen, omdat de tegenstander 'zijn hele aanvalsplan' had moeten wijzigen. De nieuwe taak van *Heeresgruppe B* was om met haar divisies zoveel mogelijk geallieerde krachten te binden. Hitler hoopte overigens dat na het slagen van de operatie in de noordelijke Elzas het Ardennenoffensief voortgezet en

volk had zich hem niet waardig getoond, schreef hij aan Speer. De besten waren in de strijd gevallen en daarom behoorde de toekomst aan het sterkere volk uit het oosten.

Op 29 december had Guderian een telefoongesprek met het *Führerhauptquartier*. Daar hij op grond van de krachtsverhoudingen bij het verwachte winteroffensief van de Russen de ineenstorting van het oostelijk front vreesde, drong hij er ten sterkste op aan het offensief in de Ardennen te beëindigen en alle beschikbare krachten over te brengen naar het oostelijk front. Maar Hitler wenste de operatie in het westen voort te zetten. Daar moest, naar hij meende, de beslissing vallen.

Aan het eind van het jaar bleek uit de posities

dat het in plaats van de oorspronkelijk bedoelde strijd om Antwerpen gekomen was tot een slag om Bastogne.

Intussen had *Heeresgruppe G*, om het initiatief in handen te houden, aan het westelijk front een begin gemaakt met operatie *Nordwind*. De aan beide zijden van Bitsch aanvallende legeronderdelen wonnen echter maar weinig terrein in de richting van de sector Moder. Twee dagen later ging veldmaarschalk Montgomery op de noordelijke flank van de Duitse aanvalsvleugel tot het tegenoffensief over. Hitler vaardigde daarop een order uit over de verdere oorlogvoering (4 januari 1945). Hij gaf weliswaar toe dat zijn oorspronkelijke plan geen kans op verwezenlijking had, maar stelde toch

moest de geallieerden tussen de Vogezen en de Rijn vernietigen en als uitgangspunt voor de voortzetting van het offensief de westelijke uitvalswegen van de Vogezen in handen zien te krijgen. *Heeresgruppe Oberrhein*, waarvan Hitler op 26 november 1944 aan Himmler het bevel had opgedragen, moest ter ondersteuning van de aanval van *Heeresgruppe G* een bruggehoofd ten noorden van Straatsburg vormen. De diepe geallieerde penetraties in het Duitse front brachten Hitler op 8 januari 1945 eindelijk tot het inzicht dat zijn strijdkrachten in de Ardennen alleen nog maar te redden waren als ze zo spoedig mogelijk werden teruggetrokken. Op diezelfde dag beval hij het front terug te trekken op de lijn Dochamps-Long-

lijk zijn onverminderde koppigheid ten aanzien van de operatieve oorlogvoering aangetoond, bovenal echter zijn fanatieke wil het onbereikbare toch nog af te dwingen. Opnieuw had hij de tegenstander en zijn potentieel onderschat en zijn eigen mogelijkheden overschat. Gezien de krachtsverhoudingen, was zijn besluit om tot een offensief in het westen over te gaan zonder enige twijfel onjuist. De inzet van de laatste strategische reserves van het Duitse leger aan het westelijk front kwam in de eerste plaats het Rode Leger ten goede. Dit kon de Duitse stellingen nu sneller oprollen dan misschien mogelijk was geweest bij de inzet van alle beschikbare Duitse reserves aan het oostelijk front.

DE WENSDROMER

De generaals die op de avond van 12 december in Hitlers hoofdkwartier in Ziegenberg bijeenkwamen, zonder akten en revolvers, vonden de nazi-krijgshoofd, zoals Von Manteuffel zich later herinnerde, 'een gebogen figuur met een bleek en pafferig gezicht, ineengedoken in zijn stoel, met trillende handen, zijn linkerarm schokte hevig, wat hij zoveel mogelijk probeerde te verbergen. Een zieke man... Als hij liep sleepte hij een been achter zich aan.'

Hitlers vechtlust was evenwel nog even vurig als altijd. De generaals hadden verwacht een volledig militair beeld te krijgen van het offensief, maar de Führer trakteerde hen op een politieke en historische redevoering.

'Nooit eerder in de geschiedenis is er een coalitie geweest zoals die van onze vijanden, samengesteld uit zulke heterogene elementen met zulke verschillende doelstellingen... Ultrakapitalistische staten aan de ene kant; ultramarxistische staten aan de andere. Aan de ene kant een stervend imperium, Engeland; aan de andere kant een kolonie uit op de Britse erfenis, de Verenigde Staten...'

Elk van de partners ging de coalitie aan in de hoop zijn politieke ambities te realiseren... Amerika probeert Englands erfgenaam te worden; Rusland probeert de Balkan te bemachtigen... Engeland probeert zijn bezittingen in de Middellandse Zee vast te houden... Zelfs nu liggen die staten nog met elkaar overhoop, en degene die als een spin in zijn web zit, kan zien hoe alles zich ontwikkelt en merken hoe deze tegenstellingen van uur tot uur sterker worden.

Als we nu nog een paar slagen kunnen uitdelen, kan dit kunstmatig in stand gehouden front elk ogenblik onverwacht en met een enorme donderslag ineensstorten... uiteraard alleen als er van de kant van Duitsland geen verslapping optreedt. Het is van essentiële betekenis de vijand het geloof te ontnemen dat zijn overwinning zeker is... Oorlogen worden uiteindelijk beslist, doordat een van de partijen zich realiseert dat ze niet gewonnen kunnen worden. We moeten geen ogenblik voorbij laten gaan zonder de vijand te laten zien dat hij nooit kan rekenen op onze capitulatie. Nooit! Nooit!'

(Uit: 'The rise and fall of the third Reich', door W. L. Shirer — New York 1960)

Süddeutscher Verlag

vast dat hij de tegenstander het initiatief had ontnomen.

Het doel van de strijd in het westen was nog altijd de 'initiatieven' niet uit handen te geven en de geallieerden door verdere kleine aanvallen tot versplintering van hun krachten te dwingen. Op die manier zou het Eisenhower op de meest doeltreffende wijze onmogelijk worden gemaakt een groot offensief in het westen te beginnen. Het *Oberbefehl West* gaf hij bevel in bepaalde door hem aangewezen sectoren onder alle omstandigheden het initiatief te behouden. *Heeresgruppe B* moest de tegenstander vóór het front vasthouden, rondom Bastogne verslaan en vervolgens een sterk front in het zuiden opbouwen; *Heeresgruppe G*

champs, maar al op 14 januari moest hij toestemmen in een verdere terugtocht, toen ook de operatie *Nordwind* was vastgelopen en op 12 en 13 januari het Russische winteroffensief tussen de Karpaten en de Oostzee was begonnen. Tegen het einde van januari werden de Duitse troepen tenslotte teruggetrokken naar hun uitgangsstellingen in de *Westwall*. Met het bevel van het OKW van 24 januari om het 1e SS-pantserkorps naar Wenen te verplaatsen legde Hitler schriftelijk vast dat hij definitief afzag van een offensieve strategie in het westen. Gezien de catastrofale toestand in het oosten was geen ander besluit mogelijk. Hitlers beslissingen van november 1944 tot januari 1945 hebben nog eenmaal heel duide-

TERUG NAAR DE WESTWALL

L. J. HARTOG

Tweede kerstdag 1944 was het keerpunt in de slag in de Ardennen. Bij Dinant, in het gezicht van de Maas, schoten de tanks van het Amerikaanse 1e leger de Duitse hoop om over de rivier te komen in stukken. Meer naar het oosten gelukte het de Amerikanen van het 3e leger de verbinding tot stand te brengen met Bastogne.

Op 27 december trokken de Duitse tanks zich verder van Dinant terug — voor zover mogelijk; heel wat tanks moesten worden achtergelaten omdat er geen benzine meer was. De eerste fase van de slag was voorbij: de Duitsers waren tot staan gebracht. De tweede fase kon beginnen: het terugdringen van de Duitsers uit België en Luxemburg.

Eind december 1944 waren de Duitsers in de Ardennen tot staan gebracht en kon de aanval op hun posities beginnen. Deze 'Long Tom', een 155 mm-kanon, vuurt vanuit een opstelling bij het dorpje Hebronville.

Ook na 26 december bleef de strijd zich vooral concentreren om Bastogne. Heuvels en dalen waren met een dikke sneeuwlaag bedekt; een gemotoriseerde opmars kon dus slechts via de wegen plaatsvinden. Dat maakte de slag in de Ardennen tot een strijd om de spaarzame verbindingswegen — en dus vooral tot een slag om het kruispunt van de twee belangrijkste wegen die elkaar bij Bastogne kruisten: de oost-westverbinding, die de Duitsers nodig

hadden om hun troepen aan de Maas te brengen, en de zuid-noordverbinding, die de Amerikanen moesten gebruiken om de Duitse saillant af te snoeren.

Reeds vanaf 22 december voerde Patton van Arlon uit zijn troepen aan. Twee weken werd vlak bij Bastogne fel, verbeten, in sneeuw, ijs en koude gevochten. De Amerikaanse verliezen waren groot. Ten dele nog onervaren troepen stonden tegenover een tegenstander die in Rusland al drie wintercampagnes achter de rug had en bijgevolg van wanten wist. Intussen bereidde Eisenhower een grootscheepse omsingeling voor. Op 28 december bezocht hij Montgomery in Hasselt. Afgesproken werd dat de Brit op 3 januari met het Amerikaanse

le leger en een Brits legerkorps een aanval in zuidelijke richting zou lanceren. De bedoeling was duidelijk: door een aanval vanuit het zuiden en het noorden in de richting van Houffalize zou men trachten de saillant af te snoeren, de Duitsers in te sluiten zoals men dat in augustus met zoveel succes bij Falaise had gedaan. Maar voor die aanval werd ingezet zorgde Hitler voor twee acties — de eerste speelde zich af in de lucht, de tweede werd op de grond ingezet.

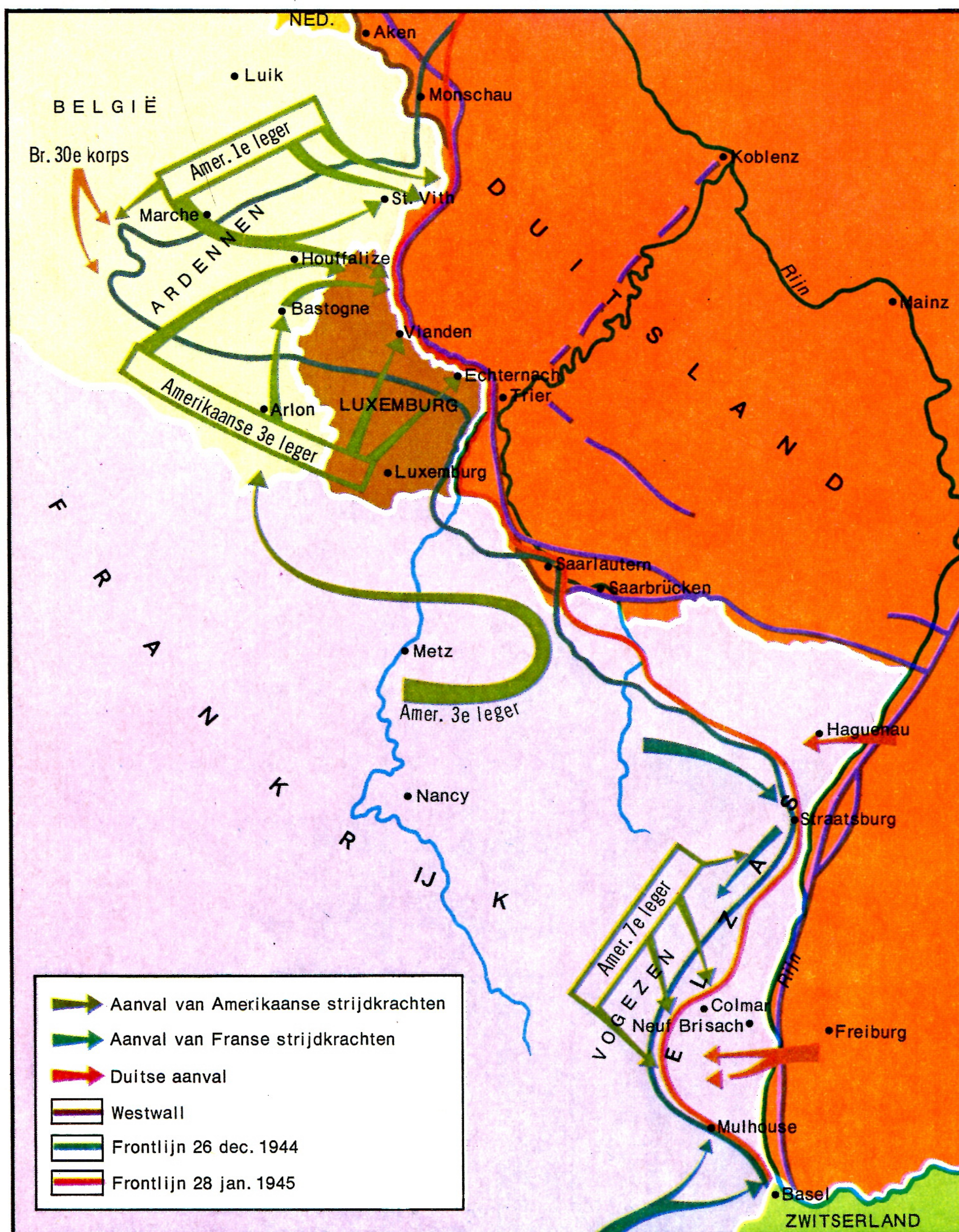
Op nieuwjaarsdag vond de actie *Bodenplatte* plaats, een vertwijfelde poging van de *Luftwaffe* om de taak van de grondstrijdkrachten te verlichten. Vroeg in de morgen stegen elfhonderd Duitse vliegtuigen op. Doel: het onklaar maken

Amerikaanse infanteristen, in hun witte camouflagekleding vrijwel niet zichtbaar in het besneeuwde landschap, rukken half januari weer op in oostelijke richting. De impasse is voorbij, de Duitse aanval is mislukt.

van geallieerde vliegvelden, hangars en vliegtuigen in Nederland, België, Luxemburg en Noord-Frankrijk. Vele vernielingen werden aangericht; driehonderd geallieerde vliegtuigen werden op de grond vernield; ook Montgomery's Dakota werd aan stukken geschoten. Het was de laatste massale aanval van de *Luftwaffe* in de oorlog. De Duitse verliezen waren groot: bijna driehonderd toestellen keerden niet terug op hun basis. Vele werden door de eigen lucht-

afweer neergehaald; uit een oogpunt van geheimhouding had men deze niet gewaarschuwd. Daar verscheidene doelen samenvielen met die van de V-wapens, vlogen hele eskaders rechtstreeks in het geconcentreerde afweervuur dat de geallieerden op de invliegroutes van de V-wapens hadden opgesteld en werden aldus gedecimeerd.

Eveneens op 1 januari zette Hitler een nieuw offensief in de Elzas in, de actie *Nordwind*. Vanuit hun *Westwall*-posities braken de Duitsers ten westen en oosten van Bitch met acht divisies naar het zuiden uit. Op 4 januari trokken ze ook bij Weissenburg het zuiden in; op 5 en 7 januari gingen nieuwe eenheden ten noorden en ten zuiden van Straatsburg over

Boven: duidelijk is op dit overzicht te zien hoe de geallieerden, en met name Amerikanen van het 1e en 3e leger, tussen eind december 1944 en eind januari 1945 de Duitse terreinwinst in de Ardennen teniet deden. De Duitse aanval in de Elzas werd door het Amerikaanse 7e leger gekeerd.

Rechterpagina: na het ontzet van Bastogne, op 26 december, begonnen grote voorraden het uitgeputte stadje binnen te stromen.

Onder: artilleristen van het Amerikaanse 7e leger met een buitgemaakt Duits 88 mm-kanon op weg naar frontposities in de Elzas.

de Rijn. De bedoeling was duidelijk: het insluiten van het Amerikaanse 7e leger van Devers 6e legergroep, dat in de Elzas een vooruitgeschoven positie innam. Maar anders dan in de Ardennen kwam de aanval in de Elzas niet onverwacht; de geallieerde inlichtingendienst had goed werk verricht. Eisenhower was niet van plan troepen uit de Ardennen weg te halen; daar Devers legers (het Amerikaanse 7e en het Franse 1e leger) echter niet tegen een grootscheepse aanval opgewassen leken, beval Eisenhower insluiting te voorkomen en zo nodig een groot deel van de Elzas prijs te geven. Daardoor zou Straatsburg echter opnieuw in Duitse handen kunnen vallen. Geen denken aan, zeiden de Fransen. Op 3 januari deelde De Gaulle aan Eisenhower mee dat hij in geval van nood Straatsburg door het hele Franse leger zou laten verdedigen en zelfs de stad niet zou ontruimen op gevaar af dit leger te verliezen. Dat deed Eisenhower zijn instructies wijzigen — Devers mocht terugtrekken, maar kreeg bevel Straatsburg in ieder geval te houden. De Gaulle was tevreden. Slechts in het noorden boekten de Duitsers tot 25 januari behoorlijke terreinwinst tot voorbij Haguenau. In het zuiden hernamen Fransen en Amerikanen op 20 januari het initiatief en begonnen met de opruiming van de zak van Colmar, een actie die begin februari zou worden voltooid.

Op 3 januari begon de gecoördineerde tegenaanval in de Ardennen: een opdringen van Montgomery vanuit het noorden, over een front van veertig kilometer, met het Amerikaanse 1e leger en een Brits legerkorps — een voortgezet offensief van het Amerikaanse 3e leger vanuit het zuiden. Montgomery kwam aanvankelijk maar zeer langzaam vooruit; het weer was slecht, de wegen waren glad en het zicht bedroeg doorgaans niet meer dan tweehonderd meter. Hevige sneeuwjachten legden de aanvallen zelfs een paar dagen stil. En ook daarna moest meter voor meter worden veroverd op een tegenstander die zich met tanks en antitankgeschut in het onherbergzame landschap had ingegraven. In het zuiden (Bradley's bevelsgebied) was de strijd niet minder zwaar. Nog altijd gebonden aan Hitlers opdracht Bastogne te veroveren, concentreerden de Duitsers hier niet minder dan tien divisies. Bijzonder fel en bloedig waren de gevechten op 3 en 4 januari; hoe fel blijkt uit de verbijsterende zin die de optimistische Patton op 4 januari in zijn dagboek schreef: 'We kunnen deze oorlog nog altijd verliezen...' Maar vanaf 5 januari nam de Duitse druk af. Hoewel Montgomery en Bradley maar weinig vorderden, werd de toestand voor de Duitsers nu zeer precair: op 7 januari stonden er ten westen van de lijn Luik-Houffalize-Bastogne zeven Duitse pantserdivisies, was er nog maar één weg terug (door Houffalize) en die lag reeds onder geallieerd vuur. Nu werd het ook Hitler duidelijk dat een omsingeling dreigde. Hij gaf op 8 januari bevel tot beperkte terugtocht achter deze lijn; de volgende dag merkten de geallieerden dat vooral de Duitse tanks zich begonnen los te maken uit het gevecht. Langzaam gingen in de daaropvolgende dagen de geallieerden vooruit. La Roche viel op 10, St. Hubert op 11 januari. Op 16 januari reikten de soldaten van het uit het noorden komende Amerikaanse 1e leger en het uit het zuiden

komende Amerikaanse 3e leger elkaar de hand te midden van de puinhopen van Houffalize. 'Ik herinnerde het mij als een rustig dorp tegen een heuvelrug', schreef Bradley, 'arm en bescheiden had het nooit iemand kwaad gedaan'. Een dag later kwam het Amerikaanse 1e leger weer onder commando van Bradley, het Amerikaanse 9e leger bleef onder Montgomery. Het was een oplossing die geen der beide bevelhebbers voldeed. Hoewel militair gezien Eisenhowers eerdere beslissing het 1e en 9e leger onder bevel van Montgomery te brengen juist was geweest, had Bradley dit moeilijk kunnen verwerken; vooral de Britse pers had meer dan eens gesuggereerd dat de Duitse aanval leerde dat moeilijke situaties toch

onder de Brit te dienen. 'En als jij gaat, ga ik ook', had Patton op zijn beurt aan zijn bevelhebber verteld.

Met de verovering van Houffalize was de de Duitse saillant opgeheven en daarmee was de slag in de Ardennen strategisch gezien ten einde. In de daaropvolgende twaalf dagen drukten de Amerikanen de Duitsers naar hun uitgangsstelling, dat wil zeggen naar de *West-wall* terug. Mede door acties van de geallieerde luchtmacht verloren de Duitsers op de weg terug nog grote hoeveelheden materiaal. Maar voor het overige liep de slag langzaam ten einde. Gedurende de laatste twee weken werkten men in de geallieerde stafkwartieren in hoofdzaak aan de plannen voor de aanval op Rur

Wehrmacht op het punt stond ineen te storten, dat het Ardennenoffensief als een verrassing kwam. Het offensief leidde op verschillende plaatsen tot bedenkelijke paniecreacties, zij het niet op het hoogste niveau. Met name Eisenhower bewees zijn grote kwaliteiten als coördinator, zulks te meer doordat de Duitse aanval indirect aanleiding gaf tot spanningen in het geallieerde kamp (die met de Fransen over Straatsburg, die tussen Bradley en Montgomery over de bevelvoering).

Hoewel Montgomery gedurende ruim drie weken twee van de drie in de slag betrokken Amerikaanse legers commandeerde, was de slag in de Ardennen de slag van de Amerikaanse soldaat. Hij won die slag, maar betaalde

KERSTMIS IN DE ELZAS

Voor het eerst sinds weken trokken de mannen hun broeken en hun schoenen uit. De vloer, die zo koud was als ijs, werd één groot bed, zodra de dekens waren uitgespreid. Het zou een heel gedrang worden, als we hier allemaal wilden liggen. We probeerden het en gingen liggen in een dubbele rij. Onze voeten kwamen halverwege de kamer bij elkaar en er was net genoeg plaats om schouder aan schouder naast elkaar te liggen. Toen dat eenmaal geregeld was, ging iedereen overeind zitten; het drinken kwam van de kachel en werd in kantineblikjes rondgedeeld. Het smaakte als geschroeide aanstekerbzine, maar het was warm en verkwikkend. Er werden sigaretten opgestoken en vanuit de rumoerige achtergrond van gepraat en gelach klonk plotseling gezang. Het sentimentele 'I'm dreaming of a white Christmas', 'Silent night', 'Jingle bells', 'O come all ye faithful', 'Hark! The herald Angels sing', 'O little town of Bethlehem', opnieuw 'White Christmas' en vervolgens, wat profaner, de tophits van het leger: 'I've got sixpence', 'Someone's in the kitchen with Dinah', 'For me and my gal', 'When you wore a tulip', 'There's a long, long trail', 'I'm going to buy a paperdoll that I can call my own', 'Roll me over in the clover'... Na een half uur begon 'Silent night' opnieuw, zakte weg en hield halverwege op. De meeste anderen gingen slapen. Meer dan de helft van de mannen sliep, zoals overal in het leger, met het hoofd onder de dekens. Ik lag naast O'Rourke, de man aan de andere kant kende ik niet. De lampen werden gedoofd en in het donker bleef

alleen de zachte gloed die uit de bodem van de kachel straalde.

Toen iedereen al een poosje sliep, kwam ik overeind. Ik voelde de kou die door de muur kwam, trok mijn jack over mijn schouders en stak een sigaret op. Ik genoot van het gevoel wakker te zijn in een snurkend, overvol vertrek. Hoe gelukkig waren we in vergelijking met de mannen die ons hadden ontzet en die vannacht in de schuttersputjes zaten die wij hadden gegraven, op wacht stonden of op patrouille waren. Ze waren nog groener dan wijzelf en waren, naar we hadden gehoord, naar onze stellingen opgetrokken met stropdassen aan! (...)

'Mis! Iemand hier die naar de mis wil? Uit-treden!' De vermoeiende routine van het omgespen van patroongordel, gasmasker, helm, geweer — en dan weer de weg op. Mannen kwamen in groepjes de weg af, allen gewapend met geweren, met hier en daar een stengun, een karabijn. Ze kwamen uit huizen, schuren en stallen. De kerkklokken luidden voor de kerstplechtigheid.

Het was een vreemd gezicht de deur van een zwaar beschadigd huis open te zien gaan en een jongetje en een meisje naar buiten te zien rennen, in hun zondagse kleren en gevolgd door een keurige vrouw in een ouderwetse jas met bontkraag, beverhoed en handschoenen. De kinderen renden vooruit om met andere kinderen te praten en te lachen en om, neem ik aan, elkaars kerstcadeautjes te vergelijken. Er waren mannen met overjassen en vilten hoeden, waarvan de rand naar beneden was geslagen, en met stijve hoge schoenen, die glimmend gepoetst waren.

Geen van de meisjes was opgemaakt. De burgers bleven op het trottoir staan, terwijl de soldaten in groepjes kletsend over het midden van de straat slenterden.

Het kerkterrein was omringd met een smeedijzeren hek. Je moest een trap op en dan over het kerkhof om in de kerk te komen. De helmen gingen af; de geweren werden tegen de muur achterin gezet. Alle gebrandschilderde ramen waren kapot en de stille lucht was ijzig en vochtig. Er waren kandelaars van koper en kristal en een gangpad van afgesleten gevlamd marmer. De burgers zaten aan de ene kant, wij aan de andere. Een organist speelde onbekende gezangen. De burgers keken vanuit hun ooghoeken naar ons en wij gluurden naar hen. Op de eerste rijen zaten de kinderen, daarachter de oudere jongens, vervolgens de meisjes en tenslotte, tot helemaal achter in de kerk, de volwassenen.

Toen de belen rinkelden voor het begin van de mis, kwam de parochieherder te voorschijn in mooie witte gewaden. De twee misdienaars droegen rode togen, witte handschoenen en witte, met kant afgezette superplies. Vlagen koude lucht sloegen naar binnen. De kinderen zongen liederen in het Frans, maar toen de priester, een benige donkere man van middelbare leeftijd, de preekstoel besteeg, was zijn lange preek merkwaardig genoeg in het Duits. Hij had een mooie stem, diep en duidelijk. Af en toe gebaarde hij naar ons en de kinderen keken dan allemaal om. Daarna wees hij weer op de kinderen.

(Uit: 'Private', door Lester Atwell, 1958)

eigenlijk slechts door een Britse generaal konden worden opgelost. Wel had Montgomery op 7 januari gepoogd in een persconferentie de kritiek op de Amerikaanse bevelhebbers te bezweren, maar dat had een averechts effect gehad. De Amerikanen hadden zich er nog meer door gekleineerd gevoeld. 'Ik geloof', schreef de Brit later, 'dat ik die persconferentie nooit had moeten houden. De Amerikaanse generaals waren in die tijd zo op mij gebeten, dat alles wat ik zei wel verkeerd moest zijn.' Hoe gebeten ze waren blijkt uit het feit dat Bradley aan Eisenhower meedeelde dat als Montgomery ooit bevelhebber van alle landstrijdkrachten zou worden (een in deze dagen weer veelgehoorde suggestie), hij zou weigeren

en Rijn. En wat Hitler betreft: reeds op 15 januari had hij zijn hoofdkwartier in Ziegenberg verlaten en was naar Berlijn gegaan. Op 20 januari had hij het 6e pantserleger uit de Ardennen teruggeroepen om het in het oosten te kunnen inzetten. Want op 12 januari was de Russische stoomwals in beweging gekomen. Toen in het westen eind januari de frontlijn van 15 december weer werd bereikt, was dit nog amper belangwekkend nieuws ten opzichte van het nieuws van de Russische successen: de afsnoering van Oost-Pruisen van het Rijk, het bereiken van de Oder en de verovering van het Oppersilezische industriegebied. In het late najaar van 1944 waren de geallieerden er zo aan gewend geraakt te denken dat de

een hoge prijs: 77.000 man, waarvan ruim 8000 doden.

En de Duitsers? Hitler wist met zijn offensief de frontale aanval op zijn Rijk zes weken uit te stellen. Maar dat was schijnwinst. Want hij zou zijn verdediging tegen die aanval moeten voeren met 120.000 man (aan doden, gewonden en vermisten), 600 tanks, 1600 vliegtuigen en 6000 voertuigen minder, omdat hij deze in de Ardennen had verspeeld. Geen wonder dat het eindoordeel over dit offensief bij alle deskundigen negatief uitvalt. 'Het was Stalin-grad nr. 2', zei Von Rundstedt na de oorlog. 'Het was Hitlers laatste spel', oordeelde Liddell Hart, 'en het was het meest onbezonnene van alle.'